

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA “SİRÂT / SİRÂT-I MÜSTAKÎM” VE
SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ YAZMA BAĞIŞLAR 1725 NUMARADA
KAYITLI MÜELLİFİ BİLİNMEYEN “HÂZÂ BAHSU SIFÂTI’S-SİRÂT” METNİ
“SİRÂT / SİRÂT-I MUSTAKİM” IN OLD TURKISH LITERATURE AND THE
SULEYMANIYE LIBRARY MANUSCRIPT DONATIONS REGISTERED AT NUMBER
1725 THE TEXT OF "HAZÂ BAHSU SIFÂTI'S-SİRÂT" WITH UNKNOWN AUTHOR

HASAN ALİ ESİR

Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Üyesi

*Prof. Dr., Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of Turkish Language and Literature*

hasan.esir@erdogan.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0199-7266>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-5, Aralık -December 2022 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 22.08.2022
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 25.10.2022
Sayfa-*Pages*: 1-24.

Atıf/Citation Esir, Hasan Ali (2022), “Eski Türk Edebiyatında “Sırât / Sırât-ı Müstakîm” ve Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 1725 Numarada Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen “Hâzâ Bahsu Sıfâtı’s-Sırât” Metni”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/2: 1-24.

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA “SİRÂT / SIRÂT-I MÜSTAKÎM” VE
SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ YAZMA BAĞIŞLAR 1725 NUMARADA
KAYITLI MÜELLİFİ BİLİNMEYEN “HÂZÂ BAHSU SIFÂTI'S-SİRÂT” METNİ

Prof. Dr. Hasan Ali ESİR¹

Özet

Sırâta sözlüklerde yol, doğru yol, cehennemin üzerinde kurulmuş dar ve geçilmesi zor köprü anlamları verilmiştir. Sırât *Kur'an-ı Kerim*'de 45 yerde geçmektedir. Ayrıca pek çok hadiste sırâtın vasıflarından bahsedilmiştir. Sırât *Kur'an-ı Kerim*'de Allâh'a giden yol, doğru yol, hidayet yolu anlamlarında geçmektedir. Hadislerde ise doğru yol, hidayet yolu anlamlarından başka, cehennemin üzerinde kurulmuş dar ve geçilmesi zor köprü olduğu belirtilmiştir. Klasik Türk edebiyatında sırât çeşitli yönleriyle yer almıştır. Bunlar genel olarak ayetler, hadisler ve sosyal konular olarak gruplandırılabilir. Edebî eserlerde sırât sahih hadislerde anlatılan özellikleriyle yer aldığı gibi, sahih olduğu şüpheli ve sahih olmayan hadislerde anlatılan yönleriyle de yer almıştır. Dilimizde de bir iş yapılırken çekilen sıkıntıları anlatmak için “sırât köprüsünden geçmek” deyimini kullanılmıştır. Bu çalışmada sırâtın, eski Türk edebiyatında yer alış biçimleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sırât, doğru yol, kantara, köprü, cehennem.

“SİRÂT / SIRÂT-I MUSTAKİM” IN OLD TURKISH LITERATURE AND THE
SULEYMANİYE LIBRARY MANUSCRIPT DONATIONS REGISTERED AT
NUMBER 1725 THE TEXT OF "HAZÂ BAHSU SIFÂTI'S-SİRÂT" WITH
UNKNOWN AUTHOR

Abstract

In dictionaries, al-Sirât has been given the meanings of road, right way, narrow bridge built over Hell and difficult to cross. Al-Sirât is addressed 45 times in the Qur'an. In addition, the characteristics of al-Sirât are mentioned in many hadiths. In the Qur'an, al-Sirât means the way to Allah, the right way, the way of guidance. In the hadiths, however, it means narrow bridge built over Hell and difficult to cross, as well as the right way and the way of guidance. Al-Sirât is included in classical Turkish literature in various aspects. These can be grouped as verses, hadiths and social issues in general. In literary works, al-Sirât is included not only with its features described in authentic hadiths, but also with its aspects described in hadiths whose authenticity is doubtful and which are not authentic. In our language, the expression "crossing al-Sirat" is used to describe the troubles experienced while performing an action. In this study, the ways in which al-Sirât is included in old Turkish literature were investigated.

Key Words: Al-Sirât, right way, bridge made of stone, bridge, hell.

¹ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hasan.esir@erdogan.edu.tr ORCID: 0000-0002-0199-7266.

I. Giriş²

“Sırât” / “sırât-ı müstakîm” kelimesine sözlüklerde; yol, tarîk, râh; “sırât-ı müstakîm” doğru yol, tarîk-i hidâyet, dîn-i hak, cehennem üzerinde kurulmuş pek dar ve geçilmesi müşkil köprü; “sırât köprüsü”, pek sarp ve muhatarılı yol anlamları verilmiştir (Ş. Sâmî 1318: 823; Mehmed Salâhî 1313: 103; Muallim Nâcî 1317: 510; Muhammed Muîn 1375: 2144). Kâşgarlı Mahmud (XI. yy.), *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te kelimeye yer vermemiştir. *Kur'an-ı Kerim*'de ise “yol” anlamında “sırât” (Fâtiha, 1/7; Mü'minûn, 23/74; Yâsîn, 36/66); “doğru yol” anlamında “sırâta'l-müstakîm” (Fâtiha, 1/6; Â'râf, 7/86; Sâffât, 37/118); “sırâtın müstakîm” (Bakara, 2/142, 213; Âl-i İmrân, 3/101; Mâide, 5/16; En'âm, 6/39, 87, 161; Yûnus, 10/25; Hûd, 11/56; Nahl, 16/76, 121; Hâc, 22/54; Mü'minûn, 23/73; Nûr, 24/46; Yâsîn, 36/4; Şûrâ, 42/52; Zuhruf, 43/43; Mülk, 67/22); “sırâtun müstakîm” (Âl-i İmrân, 3/51; Hicr, 15/41; Meryem, 19/36; Yâsîn, 36/61; Zuhruf, 43/61, 64); “sırâtan müstakîm” (Nisâ, 4/68, 175; Feth, 48/2, 20); sırâtu müstakîm (En'âm, 6/126); “senin doğru yolun” anlamında “sırâteke'l-müstakîm”, (Â'râf, 7/16); “doğru yolum” anlamında “sırâtî müstakîm” (En'âm, 6/153); “Allâh'ın yolu” anlamında “sırâtü'llâh”, (Şûrâ, 42/53); “her türlü övgüye lâyık Allâh'ın yolu” anlamında “sırâtü'l-azîzi'l-hamîd” (İbrâhîm, 14/1; Sebe, 34/6); “sırâtü'l-hamîd” (Hâc, 22/24); “düz yol” anlamında “sırâtan seviyyâ” (Meryem, 19/43); “sırâta's-seviyyi” (Tâ-Hâ, 20/135); “sevâi's-sırât” (Sâd, 38/22); “cehennem yolu” anlamında “sırâtü'l-cahîm” (Sâffât, 37/23) şeklinde 45 yerde geçmektedir.

Kur'an'da, “Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların yolunu değil! (Fâtiha, 1/6,7)” ayetlerinde sırâtın tanımı yapılmıştır. 6. ayette doğru yolun gösterilmesi istenmiş, 7. ayette de yol ikiye ayrılmış; iyilerin yolu iyi / hidayet, kötülerin yolu kötü / dalalet olarak belirtilmiştir. Allâh'a tabi olanların doğru yolda oldukları söylenmiştir (Âl-i İmrân, 3/101; Mâide, 5/16; En'âm, 6/153; Hûd, 11/56; Hicr, 15/41). Ayrıca, adaleti emreden doğru yol üzeredir (Nahl, 16/76). Doğru yolda yürüyenler hidayete erecektir (Tâ-Hâ, 20/135). *Kur'an*, insanları karanlıklardan aydınlığa, Allâh'ın yoluna / doğru yola çıkaran kitaptır (İbrâhîm, 14/1). Allâh kimi dilerse onu şaşırır, kimi dilerse onu da doğru yola iletir (Nisâ, 4/68; Bakara, 7/142, 213; En'âm, 6/39; Yûnus, 10/25; Nûr, 24/46). Bununla birlikte Allâh, kulunun daima doğru yolda olmasını ister (Sâd, 38/22; Sâffât, 37/118; Yâsîn, 36/66; Mülk, 67/22; Feth, 48/20). Allâh, iman edenleri doğru yola iletir (Nisâ, 4/175; Hâc, 22/24, 54; Sebe, 34/6). Kulluk doğru yoldur (Yâsîn, 36/61; Zuhruf, 43/64; Âl-i İmrân, 3/51; Meryem, 19/36). Din, doğru yoldur (En'âm, 6/126). Allâh, Peygamberlerini ve onların bazı yakınlarını doğru yola iletmiştir (En'âm, 6/87, 161; Nahl, 16/121; Yâsîn, 36/4; Feth, 48/2). Peygamberlere tabi olanlar düz yol / doğru yol üzeredirler (Meryem, 19/43; Mü'minûn, 23/73; Şûrâ, 42/52, 53; Zuhruf, 43/43, 61). Âhirete inanmayanlar yoldan sapanlardır (Â'râf, 7/86; Mü'minûn, 23/74). Şeytan, insanları saptırmak için doğru yol üzerinde oturmaktadır (Â'râf, 7/16). Allâh'tan başkasına tapanlara meleklerce cehennem yolu gösterilecektir (Sâffât, 37/23). Görüleceği üzere *Kur'an-ı Kerim*'de “sırât”, “köprü” anlamında değil de “yol” anlamındadır; “köprü” anlamını çıkarmak yorum gerektirir. *Kur'an*'da sırât köprüsünün varlığına ya da yokluğuna dair açık bir bilgi olmadığına göre bu durumda Hz. Peygamber'in hadislerine bakmak gerekir.

² Makalede yazım birliğini sağlamak için bazı alıntılar imlasında değişiklik yapıldı. “Hâzâ Bahsu Sıfâtü's-Sırât” metninin dışındaki çeviri yazılı metinlerde çeviri yazı işaretleri kaldırıldı. Elektronik kaynaklardan Hâmidizâde Celîlî ve Ahmed Nâmî *Dîvân*'larında sayfa numaraları bulunmadığından sayfa numaralarının yeri “-” ile gösterildi. Şahsiyetlerin ölüm tarihleri sadece geçtikleri ilk yerde verildi.

Hafî (XV. yy.), *Zâdü’l-Meâd*’ında (*Kitâbu Mevlidi’n Nebi*) sırât-ı müstakîmin; Kur’an ayetleri, cennet, cehennem gibi Hz. Peygamber’den öğrenildiğini söylüyor (Tural 2011: 116/1651, 181/2733). Bazı hadislerde sırât kelimesi, “cisri cehennem” şeklinde geçmektedir. Hadislerde sırât, ayetlere göre detaylı olarak açıklanmıştır. Mesela Süyûtî’nin (öl. 911/1505) *Câmi’u’s-Sagîr*’inde “Kim ihtiyaç sahibi birinin ihtiyacını karşılarsa Allâh da kıyamet günü yardım edenin ayaklarını sırât köprüsünde sabit kılar.” (Süyûtî 1990: 15/59). “Ehlibeytimi ve ashabımı en çok sevenlerin ayaklarını sırâtı geçerken sabit kıldım.” (Süyûtî 1990: 16/159). “Âlim ile âbit sırâta bir araya geldiklerinde âbide, ‘Cennete gir ve yaptığın ibadetlerin nimetlerinden yararlan.’ denilir; âlime de, ‘Burada bekle ve istediğin kimseye şefaet et çünkü sen kime şefaet edersen kabul edilir.’ denir.” (Süyûtî 1990: 27/352). “Kurbanlarınıza sorunuz / iyisinden seçiniz. Çünkü onlar sırâta rehberlerinizdir.” (Süyûtî 1990: 66/992). “Sırât cehennem üzerine kurulduğunda etrafında birçok çengeller ve dikenler bulunmaktadır. Allâh kullarından dilediklerini bunlarla durdurur.” (Süyûtî 1990: 100/1603). “Ümmetimden bir adam gördüm ki, sırâtı sürünerek ve emekleyerek geçiyordu; bana getirdiği salavatlarla geldi; elinden tutup ayağa kaldırdım; böylece sırâtı geçti.” (Süyûtî 1990: 158/2652). “Bir idareci, adaleti gözetmezse, cehennem üzerine kurulan sırât köprüsünde durdurulur. Sırât, bütün organları yerinden çıkıncaya kadar sallanır.” (Süyûtî 1990: 179/2986). “Bir idareci, kıyamet günü sırât üzerinde durdurulur. Melekler amel sayfasını açarlar; eğer adil davranmışsa Allâh, bu adaleti sebebiyle onu kurtarır; zulmetmişse, sırât onu öyle bir silkeler ki, eklemleri birbirinden ayrılır, cehenneme düşürür.” (Süyûtî 1990: 179/3000). “Kıyamet günü sırât üzerinde müminlerin düsturu; ‘Rabbim, kurtuluş ver, kurtuluş ver!’ olacaktır.” (Süyûtî 1990: 300/4884). “Namaz sırât üzerinde nurdur. Kim ki cuma günü bana seksen defa salavat getirirse seksen yıllık günahları affedilir.” (Süyûtî 1990: 320/5191). “Namazdaki kıraati kulumla kendi aramda ikiye paylaştırdım. Kuluma dilediği verilecektir. Kulum ‘Elhamdü’lîllâhi Rabbi’l-âlemîn!’ dediğinde Allâh ‘Kulum bana hamdetti.’ buyurur. Kul ‘Er-Rahmâni’r-Rahîm!’ dediğinde Allâh ‘Kulum beni övdü.’ buyurur. Kul ‘Mâliki yevmi’d-dîn!’ dediğinde Allâh ‘Kulum beni ululadı.’ buyurur. Kul ‘İyyâke na’bûdü ve iyyâke neste’în!’ dediğinde Allâh ‘Bu, kulumla aramda bir durumdur; kuluma dilediği verilecekti.’ buyurur. Kul ‘İhdine’s-sırâta’l-müstakîm! Sırâta’l-lezîne en’amte aleyhim gayri’l-mağdûbi aleyhim vele’d-dâllîn!’ dediğinde Allâh ‘Bu kulumun hakkıdır ve kulumun dilediği kendisine verilecektir.’ buyurur.” (Süyûtî 1990: 373-4/6019) denilmektedir. Son hadisteki “İhdine’s-sırâta’l-müstakîm! Sırâta’l-lezîne en’amte aleyhim gayri’l-mağdûbi aleyhim vele’d-dâllîn!” ayetlerinde “Kulumun dilediği verilecektir.” denilerek sırâtın *Kur’an*’da belirtilen hidayet yolu olduğu vurgulanmıştır.

II. Eski Türk Edebiyatında Sırât

Sırât kelimesi eski Türk edebiyatında Türkçe; “sırât”, “ince sırât köprüsi”, “sırât atlıg güzergâh”, “sırât köfrüg”, “sırât köprüsi”, “sırâtun cisri”, “sırâtun köprüsi”, “togrı sırât”, “sırâtlar”, “yedi sırât”; Farsça; “ayn-ı sırât-ı müstakîm”, “bîm-i sırât”, cisri-i cesîm”, “cisri-i sırât”, “ehl-i sırât”, “hatt-ı sırât-ı istivâ”, “havf-ı sırât”, “irşâd-ı sırât-ı müstakîm”, “mânend-i sırât”, “reh-i sırât”, “sırât-ı dîn”, “sırât-ı istivâ”, “sırât-ı minhâc”, “sırât-ı müstakîm”, “sırât-ı şer”, “sırât-ı tîg”, “sûret-i nehc-i sırât”, “şâh-ı sırât-ı müstakîm”, “şem’-i sırât”, “ubûr-ı sırât”, “üss-i cisri”, “vasf-ı sırât”; Arapça; “hâzâ sırâtun mustakîm”, “sırâtu müstakîm”, “sırâtu’llâh”, “sırâtu’l-müstakîm”, “sırâtun müstakîm”; Arapça-Farsça; “hâdî-i râh-ı sırâtu’l-müstakîm”, “sırâtu’llâhi hatt-ı istivâ”; atıf vavlı (vav-ı atfî) terkiplerde; “haşr ü sırât”, “mîzân u sırât”, “sırât u mahşer ü mîzân”, “sûr u mîzân u sırât u haşr ü neşr” vb. olarak görülür.

Sırât sözü bazı şairlerin kimi eserlerinde geçmez. Sultan-şairlerden Avnî [Fatih Sultan Mehmed (öl.1481)], Adlî [II. Bâyezîd (öl. 1512). Adlî mahlaslı diğer sultan-şair II. Mahmûd (öl. 1839)] *Dîvân*larında, Selimî [Yavuz Sultan Selim (öl. 1520)] Farsça *Dîvân*'ında; şairlerden Hoca Dehhânî (XIV.yy), Şeyhî (öl. 1429'dan sonra), Eşrefoğlu Rûmî (öl. 1469 veya 1493?), Ahmed Paşa (öl. 1497), Necâtî Bey (öl. 1509), Üsküplü İshak Çelebi (öl. 1538-39), Hayâlî Bey (öl. 1557), Nev'î-zâde Atâyî (öl. 1561), Bâkî (öl. 1600), Nef'î (öl. 1635), Şeyhülislam Yahyâ (öl. 1644), İbrahim Cevrî (öl. 1654), Neşâtî (öl. 1674), Hâfız-zâde Seyyid Mehmed Sa'dî Çelebi (öl. 1693), Bosnalı Sâbit (öl. 1712), Nâbî (öl. 1712), Nedîm (öl. 1730), Şeyh Gâlib (öl. 1799) *Dîvân*larında; mesnevicilerden Yûsuf Hâs Hâcib (XI. yy.) *Kutadgu Bilig*'de, Edîb Ahmed Yûknekî (XII. yy.) *Atebetü'l-Hakâyık*'ta, Fahrî (öl. 1367'den sonra) *Hüsrev ü Şîrîn*'de, Yûsuf-ı Meddâh (XIV. yy.) *Varka ve Gülşâh*'ta, Hamdullâh Hamdî (öl. 1503) *Leylâ vü Mecnûn*'da, Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi (öl. 1515) *Heves-nâme*'de, Lâmiî Çelebi (öl. 1532) *Ferhâd ile Şîrîn*'de, Fuzûlî (öl. 1556) *Leylâ vü Mecnûn*'da, Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*'ta “sırât / sırât-ı müstakîm” kelimesine yer vermemişlerdir³. Diğer araştırılan eserlerde ise “sırât / sırât-ı müstakîm” genellikle bir iki kez geçmektedir. Ancak Hoca Ahmed Yesevî (öl. 1166-67) ve Nesîmî (öl. 1417?) *Dîvân*'larında on üçer, Edirneli Nazmî (öl. 1559'dan sonra) *Dîvân*'ında (5 beyitlik nazmın “sırât” olan redifleri hariç) on iki, Yûnus Emre (öl. 1320?) *Dîvân*'ında on bir, Arşî (öl. 1620) *Dîvân*'ında dokuz, Hatâî [Türkçe şiirlerinde Hatâî mahlasını kullanan Şah İsmâil (öl. 1524)] Türkçe *Dîvân*'ında dört yerde geçmektedir. Edirneli Nazmî'nin, Taşlıcalı Yahyâ Bey'in (öl. 1582), Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (öl. 1600), Hoca Neş'et'in (öl. 1807), Antepli Aynî'nin (öl. 1837), Hüseyin Vassâf'ın (öl. 1929) *Dîvân*'ları ile Şeyyâd Hamza'nın (XIII. yy.) *Yûsuf ve Zeliha*, Cemâlî'nin (XIV-XV. yy.) *Kitâb-ı Serencâm*, Hafî'nin *Zâdü'l-Meâd (Kitâbu Mevlidî'n Nebî)*, Yazıcıoğlu Mehmed'in (öl. 1451) *Muhammediye*, Keçecizâde İzzet Molla'nın (öl. 1829) *Mihnetkeşân* mesnevilerinden ise bölüm olarak bulunmaktadır. Sırât, geçtiği eserlerde genelde sahih olmayan ya da sahih olduğu kesin olmayan hadislerde anlatıldığı şekilde işlenmiştir. Dilimizde de bir iş yaparken çekilen sıkıntıları anlatmak için “sırât köprüsünden geçmek” tabiri kullanılmaktadır. Eski Türk edebiyatında sırât türlü yönleri ile beyitlerde ve bölümlerde anlatılmıştır.

Sırâtın bir anlamı da köprüdür. Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*'inde “sırât atlıg köfrügidin” (Bice ve diğerleri 2016: 58/2) diyerek köprü'nün adının “sırât” olduğunu söylemiştir. Yesevî bir başka şiirinde “sırât atlıg güzergâh”tan söz etmiştir (Bice ve diğerleri 2016: 217/4). Süleyman Hakîm Ata'nın (öl. 1186) *Bakırgan Kitabı*'nda da “sırât köprüsi” terkinde görülür (Sever 2018: 248/9). Yûnus Emre *Dîvân*'ında “sırât köprüsi”, “ince sırât köprüsi” (Tatçı 2020: 331/184/15, 451/375/7), Mesîhî (öl. 1512) *Dîvân*'ında “sırâtun köprüsi” (Mengi 1995: 241/192/3), Hatâî, Türkçe *Dîvân*'ında “sırât köprüsü” (Ergun 1956: 171/172/4), Edirneli Ali Bâlî Fedâyî (öl. 1561-62) *Dîvân*'ında “şem'-i sırât” (Urhan 2002: 229/128/10), Ahmed Nâmî (öl. 1673) *Dîvân*'ında “nehc-i sırât” (Yenikale 2017: -/53/5), Gül Baba (öl. 1541) *Dîvân*'ında “zülün sırâtı” (Dede 2001: 62/10), Ahmedî (öl. 1412-13) *Dîvân*'ında “sırât” ve “pül” (Gülüm 2021: 418-19/51/7), Nesîmî *Dîvân*'ında “sırât” ve “müstakîm” (Ayan 1990: 307/375/6), İbrahim ibn-i Bâlî (XV. yy.) *Hikmet-nâme* mesnevisinde, Gelibolulu Mustafa Âlî, *Dîvân*'ında “sırâtun cisri” (Altun 2017b: 9/144, Aksoyak 2018: 345/102/95), Haşmet (öl. 1768) *Külliyât (Dîvân)*'ında “cizr-i sırât” ifadelerini kullanmışlardır.

³ Bu eserlerden alıntı yapılmadığı için, künyeleri Kaynakça'da verilmedi.

II.1. Sırâtın Mahiyeti

Eski Türk edebiyatında sırâtın mahiyeti beyitlerde ve bentlerde anlatılmıştır. Ayrıca bölümler şeklinde de sırâtın hâllerinden bahsedilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başlıklar 1725’te 30b-31a’da da “Hâzâ Bahsu Sıfâtı’s-Sırât” başlığını taşıyan mensur bir sırât metni bulunmaktadır. Elbette manzum ve mensun bu mahsullerin sayısının daha çok olduğu söylenebilir.

II.1.1. Şekil Yönünden

II.1.1.1. Beyitlerde / Bentlerde Sırât

Beyitlerde ve bentlerde sırâtın bahsedilmiştir. Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*’inde, kişi malını yiyenlerin, yalan söyleyenlerin sırâtı geçemeyeceklerinden söz eder (Bice ve diğerleri 2016: 285/3). Müminlere hitaben, pîr-mürîd ilişkisine dikkat çekmiş ve kıyamette sahtekâr mürîdlerin pîrlerinin günahını yükleneyeceğini ve sırât üzerinde titreyip sallanıp duracaklarını söyler (Bice ve diğerleri 2016: 58/2, 290/1). Yesevî’nin sahte pîrlere de uyarıları vardır. Kıyamet günü üç bin yıllık sırât güzergâhında mürîdler, pîrleri durduracaktır; sahte pîrlerin gittikleri her yerde yüzleri kara olacaktır (Bice ve diğerleri 2016: 430/5). Süleyman Hakîm Ata, *Bakırgan Kitabı*’nda Kur’ân’ın, sırâtı geçmede Burak olacağını, kıldan ince sırâtın geçmek için kadın erkek herkesin ilim öğrenip Hakk’a kulluk etmesi gerektiğini söylemektedir (Sever 2018: 137/53/3, 147/64/3). Ahmet Fakih (öl. 1252’den önce), *Çarhname*’de, insanların yolunun sırâta uğrayacağını, sırâtın da kılıçtan keskin ve kıldan ince olduğunu söyler (Mansuroğlu 1956: 6/11). Mevlânâ (öl. 1273), *Mesnevi İkinci Defter*’de “Cennete götüren sırât köprüsü gibidir sabır. Her güzelin yanında çirkin bir lala vardır.” der (Örs ve Kırılancı 2015: 283). Sırât sözü Sultan Veled’in (öl. 1312) *İbtidâ-nâme*’sinde Mevlânâ’ya, onun marifet ve irfanına, meşrep ve tarikine muhabbet duyan zâhitler için söylediği; “cennet düşüncesinden de geçmişlerdir, cehennem düşüncesinden de; onlarda ne sırât korkusu kalmıştır, ne berzah endişesi. (Gölpınarlı, *İbtidâ-nâme* 1976: 319). “Ölüm, haşır, sırât, huri, cennetler; bunları bilmek insana gerektir; çünkü din, bu çeşit bilgiyle artar (Gölpınarlı, *İbtidâ-nâme* 1976: 464)” sözlerinde geçer. Yûnus Emre’ye göre ilim ve onunla yapılan amel teraziye ve sırâta sığmaz. İlmi ve iyi ameli olanlar sırâtı kolayca geçeceklerdir (Tatçı 2020: 231/17/7, 312/153/8). Kulun Hakk’ı görmesi ve ona kavuşması sırât-ı müstakîmi geçmekle mümkündür (Tatçı 2020: 313/155/9). Yûnus’a göre dervîşlik hayatı sırât üstündedir; yapılan her işin karşılığı orada hesaplanır ve verilir (Tatçı 2020: 313/156/4). Kabir azabı çekmemek, sırâtı rahatça geçip Hakk’ın yüzünü görmek isteyenler doğruluktan ayrılmamalıdır (Tatçı 2020: 403/299/8). Yûnus’a göre ince sırât köprüsünden geçmenin şartı dünyada doğru işler yapmaktır. Doğru işler yapan, sırâtı kolayca geçip Allâh’a kavuşacaktır (Tatçı 2020: 451/375/7). Âşık Paşa (öl.1332), *Garîb-nâme*’de mana-akıl alegorisi ile sırât-ı müstakîmi anlatır. Bu alegoride mana akla, “Bize doğru yolu göster (İhdine’s-sırâta’l-müstakîm)! (Fâtiha, 1/6)” der. Akıl manaya doğru yolun insanoğlunun gönlünde olduğunu söyler. Mana yine akla ulaşabilmek için akıldan doğru yolu göstermesini ister. Akıl, “Şüphesiz bu benim doğru yolumdur (Ve enne hâzâ sırâtî müstakîm)! (En’âm, 6/153)” diyerek “İnsana git ve ona yoldaş ol!” der (Yavuz 2000: I/2/687/3345, 3346; 689/3352, 3353). Ahmedî ve Nesîmî, *Dîvân*’larında “sûr”, “mîzân”, “sırât”, “haşır”, “neşir”, “dûzah”, “cennet”, “Rıdvân”, “Mâlik”, “hesâb” tabirleriyle kıyamet ve hesap gününü anlatmışlardır (Gülüm 2021: 1339/615/5, Ayan 1990: 227/2). Nesîmî, *Dîvân*’ında Sırât-ı müstakîmle Allâh’ın varlığı şüphesiz olarak bilinir, der (Ayan 1990: 240/1). Bazı ayetlerde belirtildiği üzere Allâh, peygamberlerini ve onların bazı yakınlarını sırât-ı müstakîme ilemiştir (En’âm, 6/87, 161; Nahl, 16/ 121; Yâsîn, 36/4; Feth, 48/2). Peygamberlere tabi olanlar düz yol / doğru yol üzeredirler (Meryem, 19/43; Mü’minûn, 23/73; Şûrâ, 42/52, 53;

Zuhuf, 43/43, 61). Mu'înî (XV. yy.) *Mesnevî-i Murâdiyye*'sinde yolları ikiye ayırmıştır. Halk yolunun (âmm yolu) “kej ü pür-ters ü bîm” (eğri ve korku dolu), asil ve seçkinlerin yolunun da sırât-ı müstakîm olduğunu söylemiştir (Yavuz 2007: II, 143/1193, 149/1256). Ahmed Rıdvân (öl. 1528-1538?) da *Dîvân*'ında hayret yoluna düşmemek gerektiğini, sâlikin yolunun sırât-ı müstakîm olduğunu söylemektedir (Çeltik 2011: 511/504/13). İbrahim ibn-i Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevisinde bazı astroloji âlimlerin Allâh'ın her bin yılda bir kişiyi insanları sırât-ı müstakîme yönlendirmek için gönderdiğini söylemektedir (Altun 2017c: 193-94/8495-8497). Hatâî, Türkçe *Dîvân*'ında yüzünde Hak tecellisi bulunan, tarikatte “sırâtü'l-müstakîm” üzeredir, der (Ergun 1956: 174/178/3). Hatâî'ye göre Allâh'ın Cebrail vasıtasıyla gönderdiği kurbanla Hz. İsmail'in kurban edilmediğini söyleyerek sırâtı geçemeyenlere, kurbanda olduğu gibi, Allâh'ın yardımının ulaşacağını söylemektedir (Ergun 1956: 104/4). Yine Ahmed Rıdvân ve Kâdirî şeyhi Kuddûsî Ahmed Efendi (öl. 1849), *Divan*'larında sırâtın “doğru yol” olduğunu söylemişlerdir (Çeltik 2011: 443/349/1, Doğan 2002: 569/839/1). Usûlî (öl. 1538) *Dîvân*'ında, sırât-ı müstakîmin sâlikler için Allâh'a giden doğru yol olduğunu söylemiştir (İsen 2020: 133/7/II). Edirneli Nazmî'ye göre sırâtı rahat geçebilmek için şeriat yolunu tutmak gerekir (Üst 2018: 1679/3081/4). Edirneli Ali Bâlî Fedâyî de *Dîvân*'ında “mihri-yâr”dan nasiplenmek gerektiğini, sırâtın o hazinenin “şem'-i sırât”ı olduğunu söylüyor (Urhan 2002: 229/128/10). Beşiktaşlı Yahyâ Efendi (öl. 1571) *Dîvân*'ında sırât-ı müstakîmi gözeterek hatt-ı istivâdan ayrılmamak gerektiğini söylemektedir (Tombul 2014: 247/71/2). Âşık Çelebi (öl. 1572), şeriat nurunun sırât-ı müstakîmi aydınlattığını, eğer böyle olmasaydı âlemin küfür karanlığında yolunu kaybedeceğini söyler (Kılıç 2017: 46-47/52). Hâşimî Emîr Osmân (öl. 1595?) *Divançe*'sinde, gizli şirkten kalbi temizlemek için insân-ı kâmilin eteğine yapışmak gerektiğini, insân-ı kâmilin kalbine giden yolun sırât-ı müstakîmden geçtiğini, bu nedenle sırât-ı müstakîmin hidayet yolu olduğunu söyler (Ünlütürk 2004: 200/57/32,33; 227/18/2). Nev'î (öl. 1599), Sultan III. Mehmed'in (1595-1603) 1596'daki Eğri Seferi'nde “sırât-ı tîg”ıyla düşmanın “kıyamet”ini kopardığını ve kılıçla onları doğru yola getirdiğini söyler. Böylece kılıca, yanlış yolda olanları doğru yola iletmek özelliği atfeder (Tulum ve Tanyeri 1977: 100/XXXII/11, 603/1). Gelibolulu Mustafa Âlî *Dîvân*'ında zamanın değişmesine ve dünyanın vefasızlığına dair kasidesinde Allâh'tan, başkalarına kıl kadar ince olan sırât köprüsünün kendisi için geniş bir yol olmasını ister ve Köprü'den korkusuz bir şekilde geçmeyi diler (Aksoyak 2018: 345/102/95). Hurûfî şairlerden Arşî, sırâtı; “sırât”, “sırâtü'llâh”, “sırâtü'l-müstakîm”, “sırât-ı istivâ” şeklinde Allâh'a giden yol olarak görür (Kahraman 1989: 54/II/44, 68/VIII/4, 79/7/4, 155/79/4, 216/138/1, 240/161/2, 346/264/3, 372/290/6, 403/VII/51). Arşî *Dîvân*'ında ayrıca Fazlullah-ı Hurûfî'nin (öl. 1394) yardımı ile “hatt-ı sırât-ı istivâ”dan geçenlerin firdevs cennetinde “hûr-ı cinânı” bulacaklarını söylemektedir. Bir başka beytinde Allâh'ın gönülde tecelli etmesi (rûz-ı istivâ-yı hilkat), sırâtle olacaktır, der (Kahraman 1989: 372/290/6, 403/VII/51). Halvetî şeyhi Ümmî Sinan (öl. 1657) *Dîvân*'ında, insanların berzahtan (kabir hayatı) sonra yeniden dirilip zikirle sırâta yönelecekleri sırrını âriflerden öğrenmek ister. Bir başka beytinde cennete sırât-ı müstakîmle ve aşkla varılabileceğini söylemektedir (Bilgin 2000: 69/47/5, 227/166/26). Nâ'îlî (öl. 1666) *Dîvân*'ında Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği din, sırât-ı müstakîm için hidayettir, der (İpekten 1990: 153/XII/6). Ahmed Nâmî *Dîvân*'ında, benliğin boş inançlarından kurtulup sırât-ı müstakîm yolunu tutması gerektiğini söyler (Yenikale 2017: -/34/5). Haşmet de *Külliyât (Dîvân)*'ındaki Arapça bir beytinde, “İşte bu, bizim için, bütün yaratılmışlar için, kıdem sahibi Allâh'ın bir lütfü, sırât-ı müstakîmdir (din yolu, dosdoğru yoldur).” (Arslan ve Aksoyak 1994: 2/76/33) demektedir. Haşmet, Arapça bir diğer beytinde haşirde sırâtın selamet yolu olduğunu söylemektedir (Arslan ve Aksoyak 1994: 2/77/36).

Enderunlu Hasan Yâver (öl. 1797-98?) *Dîvân*'ında insanların hesaba çekileceği günde Hz. Peygamber'in şefaati olmadan sırâtı geçemeyeceğini söylemektedir (Üstüner 2017: 27/5/5). Kâdirî şeyhi Kuddûsî Ahmed Efendi *Divan*'ında “sırât”, “mîzân”, “cennet”, “cehennem” hepsinin Allâh'ı tespih ettiklerini söyler (Doğan 2002: 220/228/6). Nigârî (öl. 1885) ise *Dîvân*'ında sırâtın muhabbet yolu; sırât-ı müstakîmin; râh-ı kavîm (doğru yol), mi'râc-ı bî-tâ (düz, engelsiz merdiven) olduğunu söyler ve Hz. Peygamber'in yolunu takip ederek hidayete ulaşmak istediğini belirtir (Bilgin 2017: 561/V/1, 16/5/8).

II.1.1.2. Manzum Bölümlerde Sırât

Şeyyâd Hamza, *Yûsuf ve Zeliha* mesnevisinde “Nükte” başlığı altında iki bölümün girişlerinde sırâtı ve orada yaşanacakları anlatır. Bu bölümlerden ilki 8 beyittir: Ölenler dirilecek ve sırât tarafına yönlendirileceklerdir. Şeytan bu duruma sevinecek ve gülererek karşılayacaktır. Sırât ince, yüksek ve gece gibi karanlıktır. Sırâtta geçemeyenler cehenneme düşüp yanacaklardır. Şeytan, “yansınlar!” diyecek; bu sırada “Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin! (Zümer, 39/53) ayeti gereği Allâh'ın rahmetiyle kullar cennete girip Kevser'den içeceklerdir. Şeytan bu duruma üzülecek ve ağlamaktan kör olacaktır. Allâh, cennetinde kullarını türlü nimetlerle ağırlayacaktır (Dilçin 1946: 49/1-4, 50/5-8). Diğer Nükte bölümünün girişinde 13 beyitte yine sırât anlatılır: Allâh, cennete varmak için cehennem üzerinde yedi sırât kurduracaktır. Cehennemlikler sırâta toplanacaktır. Melekler orada bekleyecek, gelenlerin amellerini soracak. Kimisi kolayca geçip cennete girecek, kimisi de geçerken cehenneme düşecektir. Sırâtı geçip cennete girenler kebab yiyecek; geçemeyenler cehennemde azap göreceklerdir. Sırâtın bu şekilde kurdurulmasının amacı müminlerin seçilmesi, kâfirlerin suçlarıyla ateşe düşmeleri içindir. Sonra Allâh sırâtları yıktıracaktır. Cennetlikler sonsuza kadar cennette kalacaklar, cehennemliklere de kimse yardım etmeyecektir (Dilçin 1946: 88/2-11, 89/12, 13).

Kıyametin hâllerinden bahseden 220 beyitlik *Kitâb-ı Serencâm*'da [06 Mil Yz A 8631/1 Nüshası] başlıksız olarak 21 beyitte sırâtta, fakiri doyurup giydirmekten, kurban kesmekten ve bu iyilik ve ibadetlere karşılık, yapana Burak verileceğinden ve sırâtı uçarak geçeceğinden bahsedilir. Bu beyitler şöyledir: Fakire giysi verdinse, açları doyurdunsa, o giysiler sana cennet elbisesi olacak ve yemekler, kesdiğin kurbanlar seni cennette karşılayacak, Burak olup sırâtı kuşlar gibi geçeceksin. Sırâtın altı cehennemdir; karanlık gecedir; kıldan ince, kılıçtan keskindir. İnsanların önünde müminler, müminlerin önünde peygamberler; peygamberlerden sonra âlimler sırâtı geçecekler; geçerlerken sırâtı nurlandıracaklardır. O nurlar vasıtasıyla salihler sırâtı geçecektir. Sonra asiler feryatlar içerisinde öndekilerin nuruyla sırâtı geçmeye çalışırlarken müminlerle aralarına bir karanlık perde inecek. Asiler “ah keşke!”, “ah ayrılık!”, “ah hastet!” şeklinde feryat edeceklerdir. Cehennemde yanan asilerin bu feryatlarını duyan müminler, onları seyredecek ve onlara “Ne haber?.. Bize durumunuzu söyleyin!” diyeceklerdir. Asiler de müminlere “Bize acıyın, yardım edin! Yalancı dünyada beraberdik, birlikte yer içerdik, aramızda hak hukuk yok mu?.. Şimdi bize soğuk davranıyorsunuz!” diyeceklerdir. Müminler “Geri dönün, Tanrı'ya ibadet edin! Dünyanın sohbetini bildiniz mi?.. Namazın kıymetini bildiniz mi?.. Size namaz kılın, Hakk'a kulluk edin derdik! Siz bize kızıp söverdiniz, servetinize güvenip bizi döverdiniz!.. Şimdi görün hâlinizin nice olduğunu!.. Servetinizin zerre faydası var mı şimdi?..” Müminlerin bu ifadelerinden sonra, asiler sonbahar yaprağı gibi cehenneme dökülecekler. Zebaniler de bunları yakalayıp “Herkes ettiğini bulur!..” diyecekler. Cennetlikler ise sırâtı uçarak yıldırım gibi geçecek ve vuslata kavuşacaklardır (Kuşoğlu 2020: 31/062-064; 32/065; 33/089, 091, 092-094, 103-112; 34/124, 125).

Hafî, *Zâdü'l-Meâd*'ında (*Kitâbu Mevlidi'n Nebi*) 6 beyitte kıyamet, sırât ve cehennemle ilgili bilgiler veriyor: Kıyamet kopup haşır olunca ölümler dirilecek ve İslam ümmeti diğer milletlerden ayrılacak ve yetmiş üç fırka olacaktır. Bu fırkalardan ancak üçü sırâta ulaşacak ve birbirine sıkıca tutunarak itaat edenler sınıfına dâhil olacaklardır. Bu sırada cehennem coşup kabarcak ve cehennemlikleri mum gibi yakacaktır. Cehennemlikler bu durumu görüp feryat figan edeceklerdir (Tural 2011: 433/6931-6936).

Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*'sinde sırâtı El-Mevtını'r-Râbiu's-Sırât (Dördüncü Yurt, Sırât) bölümünde 5 ayet etrafında 204 beyit ve 1 dörtlükte şöyle anlatılır: Sırâtı kolay ve çabuk geçmek için sırât-ı müstakîm üzere olmak gerekir. Kıyamet kopunca Hz. Peygamber secde edecek. Allâh, "Tüm perdeleri kaldırın, Resulüm görünsün!", Mâlik'e de "Sırâtı kur, kullarım cennete geçsin!" emrini verecektir. Sırât, cehennem üzerine kurulacak ve ümmetin üzerinden geçip cennete gideceği bir yol olacaktır. Bu yolun bin yılı çıkış, bin yılı düz, bin yılı da eğri, geçilmesi zordur. Sırâtı geçmeden herkes dünyada yaptıklarının hesabını verecektir. İnsan bilgisi bunu tam olarak kavrayamaz. Kimsenin kimseye yardımı olmayacaktır (Çelebioğlu 1996: 424/6405-6409, 425/6410,6411). Hz. Peygamber önce sırâtı açacak ve ümmetinin önünde sırâtı geçecektir. Daha sonra diğer peygamberler geçecek, ardından sırası ile nebiler, veliler, küfrü batıl sayan ve dinî konularda araştırma yapanlar, hayır işleyenler, şerden sakınanlar, şehitler, Hak katında makbul olan saîdler geçecektir. Doğru kimseler sırâtı bulacaklardır. Sırât, kâfir için keskin kılıç gibidir; kıldan ince, camdan daha saftır (Çelebioğlu 1996: 427/6442-6453). Kimin nuru fazla ise sırât ona geniş yol olacaktır. Nurdan Burâklara binecek ve yıldırım gibi sırâtı geçeceklerdir (Çelebioğlu 1996: 428/6455). Şehitler ve âlimlerin iyi amelleri sırâta ağır gelecek ve Nuh Peygamber onların sancağını taşıyacaktır. Şuayip, Eyüp, Yusuf, Nuh, Yahyâ, İbrahim, İsa, Süleyman Peygamberler kendilerine tabi olanların önünde sırâtı şimşek gibi geçeceklerdir (Çelebioğlu 1996: 429/6473-6475, 6479-6483; 430/6489-6495). Bu şekilde sırât köprüsüne uğrayan halk, kimisi yüz yılda, kimisi daha kısa ve uzun sürede sırâtı geçeceklerdir; son geçenler ise yedi bin yılda geçecekler. Daha sonra sırâta gelenler kırk bin yıldır cehennem üzerinde olduğunu görecekler; iki tarafında alevli ateşler; üzerinde çengeller var; iki tarafta bulunan melekler, "Ey Rabbimiz, bunları ateşten koru!" diyecekler. Müminlerden başka herkes cehenneme girecektir. Nebiler şimşek gibi, veliler rüzgâr gibi, gaziler çevik at gibi, müttakiler hızlı at gibi, takva sahibi olanlar koşa koşa giden kervan gibi sırâtı geçecekler. Müminin eline, cehenneme atması için biri Yahudi diğeri Nasrani iki kâfir verilecek. Müminler sırâtı nurla geçerken altlarındaki cehennem "Çabuk geç ey mümin, nurun narımı söndürecek!" şeklinde dile gelecektir. İşleri büyük günah, şarap, yalan ve aldatma olanlar sırâtı geçemeyecekler. Tövbesizler, şefaatten mahrum olanlar, küçük günah işleyenleri Allâh affederse sırâtı geçip cennete gireceklerdir. Bazılarının suçları affedilmeyecek, cezalarını çektikten sonra cennete gireceklerdir. Melekler bu gibileri kanatlarıyla örttüklerinden Hz. Peygamber bunları görmeyecek. Ayrıca Allâh'ın asumani kazadan sakladığı kimseler de zamanı gelince cennete girecekler. Sırât üzerinde yedi kantara (kemer köprü) bulunmaktadır. Her birinde sorgu sual olacaktır. Kâmillere ilk köprüde imandan sorulacak. İkinci köprüde namazdan; üçüncü köprüde zekâtta; dördüncü köprüde oruçtan; beşinci köprüde hacdan; altıncı köprüde anne hakkından, gusül ve abdestten; yedinci köprüde zulümden, emanete hıyanetten, yalancı tanıklıktan, komşu hakkından sorulacaktır. Bu kanâtırda (kemer köprüler) kişi suçlu bulunmazsa sırâtı çabucak geçecek, eğer suçluysa her bir köprüde bin yıl bekletilecektir (Çelebioğlu 1996: 431/6506-6513, 432/6514-6527, 433/6528-6534). Sırâtın yolu şöyle olacaktır: Kemer şeklinde olup cehennem üzerinde

kurulacaktır. Halk aşağıdan yukarıya doğru yürüyeceklerdir. Sırâtın en açık anlatımı bu şekildedir. Müminler o köprüden geçip sevinçli bir şekilde cennete gireceklerdir (Çelebioğlu 1996: 433/6540, 434/6542-6547). Enes’ten rivayet edildiğine göre Allâh birçok kavme kanat verecek ve o kavimler de cennete uçacaklardır. Melekler bu kavimlere “Sırâtı gördünüz mü?” diyecekler. O kavimler de “Biz asla sırâtı görmedik.” diyeceklerdir (Çelebioğlu 1996: 435/6560-6564).

Edirneli Nazmî’nin *Dîvân*’ında 5 beyitten müteşekkil nazım formunda bir şiir bulunmaktadır. Şiirde Nazmî, gönlüne seslenerek sırâtı anlatıyor. Hüküm verme makamında olan kimsede adalet yoksa, ona sırâtın dar olacağı söyleniyor: Vehimle sırâtı anan kimseye sırât, geçiş sırasında zaman tanıyacaktır. Ah, asıl sırâtı görmeyen gerekir! Sırâttan başkası ona göre yokluk yoludur. Ey gönül, eğer sonunda senin için geçme sırasında sırât geniş de olsa yine mutlu olma! Ey gönül, eğer sırât sana ölüm anına kadar zaman tanısan istiyorsan, emr-i ilahinin gerçekleşmesini bekle! Eğer hüküm verme makamında olan kimsede adalet yoksa ona sırât dar olacaktır (Üst 2018: 1682/3086/1-4, 1683/3086/5).

Hüseyin Vassâf, *Dîvân*’ında başlığı ve redifleri “sırât-ı müstakîm” olan gazel formunda 5 beyitlik bir şiirde sırât-ı müstakîmi anlatır: Sırât-ı müstakîm, şerîat ehlinin kâbesi, hidâyet sırrının cezbesi, irfân sahiplerine Hakk’ın lüffü, izzet nurunun kitabıdır. Sırât-ı müstakîm, sâlikleri ve âşıkları hedeflerine ulaştırır; feyiz ve saadet sebebidir; sebepler âleminin düzeni ihsanla olur; devlet ve nimetin kendisidir; izzet ve selamet sebebidir. Hüseyin Vassâf bunları söyledikten sonra canıgönülden bu yolda olmayı ister (Tatçı ve diğerleri 2012: 239/174/1-5).

II.1.1.3. Mensur Bir Sırât Metni: “Hâzâ Bahsu Sıfâtı’s-Sırât”

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 1725’te kayıtlı yazmanın 30b, 31a varaklarında bulunan ve sonu eksik / kopuk olduğu anlaşılan mensur sırât metninde sırâtın hâlleri anlatılmıştır: Hâzâ Bahsu Sıfâtı’s-Sırât. Bismillâhirrahmânirrahîm. Şırât ahvâlinden beyan idelim: Kaşır üzerine ola. Şırât didükleri cehennem deresi üzerine kadem oldu. Kendi üzerindeki günâh yollarını tevbe ile istîğfâr-ıla yükledi. Ol kimesne şırât âhîretde yıldırım gibi anı vahdete geçürüp cennete ulaşsa. Köpriniñ kıldan ince kılıcdan keskün olduğu zarar virmedi. Ve her kim şerî‘at şırâtıñ ri‘âyet eylemeye, nefsi hevâsından geçmeye, nice günâhlarıyla dergâha vara?.. Ol kimesnelerdür şırât köprisinden yağmurlar gibi cehenneme döküleler. Pes imdi bunda iken bu ma‘nâi fikr itmeñ kim bu denli ağır yollar ile ardından odun çomaqlar ile cebr-ile ihtiyârsız sürülüp köpri başına gelmekde köpriniñ böyle heybetin görür. Altından yukarı cehennemiñ kara yalınları yetmiş arşun yukarı çıkdığıñ görüp göziñ öñünde sende dañı ölüler depesi üzerine cehenneme döküldüğüñi görür. Ol iki çomaqlı zebânleriñ heybetin görür. İki gözleriñ şağa şola bakup derdüñe dermân isterken anı /31^a mülâhaza eyleyesin. Dañı şerî‘at ne yüzden dermân buyurursan ol kanıda olasin. ‘Ömriniñ biñ yıl dañı olursa cümlesin bunun gibi kanıdlara şarf eyleyesin. Köpri üzerinde su‘âliñ cevâbiñ hâzır eyleyesin. Hâk Te‘âlâ Hâzret[i] cümlemüze ‘inâyetler idüp tarîk-i müstakîm üzerine şâbit kadem eyleye. Âmîn Yâ Mu‘în.

Ammâ şırâtıñ miqdârınıñ üzerinde su‘âllerde rivâyet bir iki dürlü rivâyet vardır. Evvel rivâyet bu kim; üç bin yıllık yoldur; bini yoğuş, bini iniş, bini düzdür didi. Yeddi yirde su‘âl ola. Ve bir rivâyetde elli dört biñ yıllık menzildir; on sekizi yoğuş, on sekizi iniş, on sekizi düzdür. Üç yüz yirde su‘âl ola. Bir riv[â]yetde otuz biñ yıllık yol ola; on bini yoğuş, on bini düz, on bini iniş ola. Her birinde su‘âl ola. Bu üç rivâyetden a‘lâsı ednâsın terk idüp evsañıñ beyân itmeği ihtiyâr itdük-Hayrül-umûri evsañuhâ-. Evvelâ ol on biñ yoğuş, su‘âleriñ evvelinde îmân su‘âl oluna. Eger îmânıñ cevâb virüp îmânını şekden ve nifâkdan halâş idebilürse ol mevķûfdan halâş ola. Cevâb virmezse ol odun çomaqlarıñ başına urup cehenneme yıqalar. İkinci, âbdest ile guslden

[ola]. Ol şerî'at buyurduğu üzerine âbdest ve gusl cevâbın virmezse bu dağı n'olduğı ma' lûm. Üçüncü su'âl namâzdan ola. Şerî'at üzerine namâzdan cevâb virmezse girü ol çomakla başına urup cehenneme yıkarlar, toğrı Ğayyâ Kuyusına gide. Dördüncü su'âl zükûtdan ola. Buyurulduğı gibi edâ itdüm diyü cevâb viren necât bula. Bişinci su'âl ramazân şavmından ola. Altıncı su'âl ata ana hađđından ve kurbân hađđından, kul hađđında[n] ola. Sekizinci su'âl Ğur'ân okumadan ola. Tokuzuncu ribâdan ola. Onuncu su'âl 'ucbden ve kibirden ola. **Ve lâ tuşa 'ir haddeke li'n-nâsi ve lâ temşi fi'l-arzi mereĥan.** Ammâ şırâtiğ düzinde olan su'âllerin evvel ĥarâm mâlından, ikinci ĥamrdan, üçüncü zinâ ve livâtadan, dördüncü yalan şahâdetden, bişinci yalan and içmekden, altıncı ribâdan, yedinci zinâ ehli olmayan 'avrete zinâ lafızla sögmek... (*Siyer-i Nebiye Â'id Bir Manzume* No. 1725: 30b, 31a)⁴.

II.1.2. Muhteva Yönünden

II.1.2.1. Sırât Nasıl Bir Yerdir?

Sırât günahkârlar için çok müşkil ve korkulacak bir yerdir. Ayrıca Ahmed Yesevî'ye göre cehennem üstüne kurulu sırâtı görenler feryat fîgan edeceklerdir (Bice ve diğerleri 2016: 113/1). Sırâtın altı cehennemdir; orayı görenlerin korkudan bütün organları titreyecektir. Melekler “yürü” diye vuracaklardır. Herkesin yaptıklarının karşılığını göreceğı “büyük gün”dür (Bice ve diğerleri 2016: 439/1). Sırât cehennem üzerine kurulacaktır. Onun üzerinden yalancı âşıklar geçemeyecektir. Allâh dilerse günahkârlar kurtulacaktır, dilemezse şiddetli azap vardır (Bice ve diğerleri 2016: 459/1). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr-II*'de (Gölpınarlı tercümesi)

⁴ İşte Sırâtın Hâlleri Konusu. Allâh'ın adıyla. Sırâtın hâllerinden bahsedelim: Kasır üzerindedir ve ayağı cehennem deresi üzerindedir. Sırât, günahlarından tövbe eden kimseyi ahirette yıldırım gibi geçirip vahdete ulaştıracak ve cennete iletecektir; kıldan ince ve kılıçtan keskin olması o kimseye zarar vermeyecektir. Din yolundan ayrılan ve kendi nefesine uyan günahkârlar ise o günahlarıyla cennete varamayacaklardır; onlar sırât köprüsünden yağmur gibi cehenneme döküleceklerdir. O hâlda bu dünyada daha zaman varken bu kadar tehlikeli yollardan, arkasından topuzlu odun sopalarla, zorla, isteksizce sürülüp Köprü'nün başına gelerek Köprü'nün heybetini görmeyi; altında yetmiş arşın yukarıya doğru yükselen cehennemın kara alevlerini görmeyi; gözünün önünde ölülerin tepesi üzere cehenneme döküldüklerini görmeyi; ucu topuzlu odun sopalarla o iki zebaninin heybetini görmeyi; gözlerini sağa sola oynatarak derdine derman ararken bu manzarayı görmeyi düşünmelisin! Artık, din bu tehlikelerden kurtulmak için neyi emrediyorsa yerine getirmelisin! Bin yıl da yaşasan ömrünün hepsini sırâtın hâllerini düşünmekle geçirmelisin! Sırât köprüsünde sorulacak soruların cevaplarını hazırlamalısın! Allah herkese yardım edip doğru yoldan ayırmasın! Amin!

Sırâtın uzunluğu konusunda birkaç rivayet vardır. Rivayetlerden biri şudur: Üç bin yıllık yoldur; bini yokuş, bini iniş, bini de düzdür. Yedi yerde sual olacaktır. Diğer rivayet de şöyledir: Elli dört bin yıllık yoldur; on sekizi yokuş, onsekizi iniş, on sekizi de düzdür. Üç yüz yerde sual olacaktır. Diğer bir rivayet de şöyledir: Otuz bin yıllık yoldur; on bini yokuş, on bini düz, on bini iniştir. Her birinde sual olacaktır. Bu üç rivayetten, “İşlerin en hayırlısı ortada olanıdır.” gereğı en uzun ve en kısayı bırakıp ortada olanı açıklamayı yeğledik. İlk önce on bin yıllık yokuşta ilk önce imandan sorulacaktır. Eğer cevap verip iman şüpheden ve nifaktan kurtarılsa o alıkonulan yerden kurtulunur. Cevap verilemezse ucu topuzlu odun sopalarla başa vurulup cehenneme atılır. İkinci sual, abdest ve gusülden olacak. Eğer dinin gerektirdiğı şekilde cevap verilemezse, sonuç bellidir. Üçüncü sual namazdan olacak. Eğer dinin gerektirdiğı şekilde cevap verilemezse yine ucu topuzlu odun sopalarla başa vurularak cehenneme atılır, Gayya Kuyusu'na gider. Dördüncü sual zekâtın olacak. “Gerektiğı gibi ödedim.” diyenler kurtulacaklardır. Beşinci sual ramazan orucundan olacaktır. Altıncı sual baba ana hakkından ve kurban hakkından [olacaktır.] [Yedinci sual] kul hakkından olacaktır. Sekizinci sual Kur'an okumaktan olacaktır. Dokuzuncu sual faizden olacaktır. Onuncu sual “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme!” (Lokmân, 31/18) gereğı kendini beğenme ve kibirden olacaktır. Sırâtın düzünde olan suallerin ilki haram malından, ikincisi haramdan, üçüncüsü zina ve oğlanlıktan, dördüncüsü yalan şahitlikten, beşincisi yalan yere yemin etmekten, altıncısı faizden, yedincisi iffetli kadına zina isnadıyla sövmek[ten]...

1525. beyitte “a’râf”tan söz etmiştir (Gölpınarlı, *Dîvân-ı Kebîr-II* 1992: 187). Gölpınarlı, “a’râf” sırât köprüsüdür diyenlerin olduğuna işaret etmiştir (Gölpınarlı, *Kur’an-ı Kerim ve Meâlî-II* 1955: LX-LXI). Yine *Dîvân-ı Kebîr-V*’te 4347. beyitte Mevlânâ, “İnce sırât köprüsü gibi bir yoldan, kervanın peşine takılıp nasıl geçtiğinden bahset!” (Gölpınarlı, *Dîvân-ı Kebîr-V* 1992: 347) derken sırâtın geçilmesi gereken bir köprü olduğunu söyler. Mevlânâ, *Mesnevi İkinci Defter*’de “Dünyada şeytanın hilesine aldanan ve dost görünümlü düşmana saygı ve yakınlık gösteren İslam yolunda ve sırât köprüsünde şu eşek gibi sersemlikten yığılıp kalır.” (Örs ve Kırangaç 2015: 187) der. Yûnus Emre’ye göre sırâttan önce ince yol vardır. Bu yol geçildikten sonra sırât köprüsüne varılacaktır. Yûnus, işe yarar amelinin olmadığını söyleyerek Allâh’tan yardım istemektedir (Tatçı 2020: 331/184/15). Kırk kişi bir ağacı dağdan indiremezken bunca mürit, muhip sırâtı nasıl geçsinler, diye de sormaktadır (Tatçı 2020: 435/351/11). Yûnus’a göre sırâtı geçmek çok zordur. Sırât cehennem üzerine kurulacak, kıl gibi ince, korkulu bir yoldur; iyi hazırlık yapmak gerekir. İnsanlar yaptıklarına göre ya düşerler ya güçlkle yol alırlar ya da uçarak geçerler (Tatçı 2020: 408/306/7, 477/417/12). Âşık Paşa, *Garîb-nâme*’de sekizinci bölümün ikinci hikâyesinde Hz. Peygamber’in mirac yolculuğunu anlatırken Kudüs’te Herem’deki Kubbetü’s-Sahrâ’da halkın görüp ibret alması için sırât ve mîzânın resminin/tasvirinin olduğunu söyler (Yavuz 2000: II/1/35/5802). Sekizinci bölümün dördüncü hikâyesinde de terâzî, sırât ve suâlin Hz. Peygamber için olmadığını söyler (Yavuz 2000: II/1/83/6058). Ahmedî de *Dîvân*’ında sırâtın kıldan daha ince ve kılıçtan keskin olduğunu, Hz. Peygamber’e tabi olanların sırâtı yel gibi geçeceklerini ve sırât-ı müstakîmin aşk yolu olduğunu söylemektedir (Gülüm 2021: 418-19/51/7, 1247/553/4). Şeyhoğlu Mustafa (öl.1414?) *Hurşîd-nâme*’de, sırât-ı müstakîmin, cennetin ve cehennemden varlığını Hz. Peygamber’in haber verdiğini söylemektedir (Ayan 1979: 134/171). Yine Şeyhoğlu *Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ*’da sırât-ı müstakîmin şeriat caddesi (dinin geniş yolu) olduğunu, oraya varmak gerektiğini dile getirmiştir (Yavuz 2013: 308/5). Nesîmî, *Dîvân*’ında sırât-ı müstakîmi çeşitli bakımlardan değerlendirmiştir. Ona göre sırât-ı müstakîm, naîm cennetidir; şehre (mutlak varlığa) giden yoldur; ilahî sevgilinin boyudur, sıfatları arasında delil ve yol gösterendir. Sırât üzerinden geçilip cennete girilecektir. Sırât-ı müstakîm, istivâ sırrını bilenlerin yüzlerindeki çizgilerdir. Sırât-ı müstakîm aşk yoludur ve bu yolla Allâh’a varılır. Sırât-ı müstakîm arş üstündeki istivâyâ giden yoldur; sırât-ı müstakîm, hüsn-i mutlak ve menzil-i a’lâ yoludur (Ayan 1990: 55/10/10, 57/3/10, 71/3/7, 100/39/7, 141/106/3, 235/5, 247/277/2, 257/295/7, 287/340/5). Yazıcıoğlu Mehmed de *Muhammediye*’sinde sırâtı keskin kılıca benzetir ve kıldan ince, camdan daha saf olduğunu söyler (Çelebioğlu 1996: 427/6453). Edirneli Nazmî, mîzân ve sırât gerçektir ve bunu Hz. Peygamber söylemiştir. Haşir günü mîzân ve sırâtın kurulduğu saati hatırlayıp hâlimizin ne olacağını düşünmemiz gerekir. Herkes mahşerde sırât ve mîzân kurulduğunda yapıp ettikleriyle yüzleşecektir. Eğer günahın fazla gelirse haline ağla ve sırâttan cehenneme düşersen de ah etme! Uhrevî ameller sırât-ı müstakîm için gereklidir (Üst 2018: 44/3/24, 1674/3072/3, 1668/3058/4, 1669/3061/5, 73/1/V/6, 88/2/II/5). Hâmidîzâde Celîlî (öl. 1569), *Dîvân*’ında sırâtın korkulacak bir yer olduğunu; sırât korkusu olmasa herkesin cennete gireceğini söyleyerek sırâtın zorluğuna işaret etmiştir (Kazan Nas 2018: -/176/9). Hâmidîzâde Celîlî, *Hüsrev ü Şîrin*’inde ise sırâtın “sırât-ı dîn (din yolu)” ve “sırât-ı şer’ (şeriat/din yolu)” olduğunu söyler (Kazan Nas 2019: 45/20, 261/1880, 271/1966). Gelibolulu Mustafa Âlî, *Dîvân*’ında “sırât”, “mahşer” ve “mîzân”ın aslında gezilip dolaşılacak güzel yerler olduklarını ancak insanların bu yerleri çarpıtarak anlattıklarından yakını (Aksoyak 2018: 1344/205/2). Vahyî (öl. 1718) de *Dîvân*’ında sırât-ı müstakîmi geçmek için bir mürşîde tabi olmak gerektiğini söylemektedir (Taş 2017: 240/9/4). Osman Nevres (öl. 1876), *Dîvân*’ında, güç olan sırâtı geçmektir; sırâtı geçenin Kevser’den içeceğini söylemektedir (Kaya 2017: 639/252). Alaşehirli

Kadı Muhammed (öl. XVI. yy.?), *Dîvân*'ında sırât geçilirken cehennem azabının görüleceğini, bu yüzden sırâtı şimşek gibi geçmek gerektiğini, herkesin sırâtı geçip de kendisinin geçememesinin çok zor bir durum olacağını söylemektedir (Aydın 2001: 78/2/13, 148/66/6). Antepî Aynî, *Dîvân*'ında ulemadan Özbek Mustakîm'nin vefatına (öl. 1823) düşürdüğü menkûl tarihte sırât-ı müstakîmin cennete çıkan yol olduğunu söyler (Arslan 2004: 476/2).

II.1.2.2. Sırâtı Geçiş Sırası

Kitâb-ı Serencâm'da anlatıldığına göre insanların önünde müminler, müminlerin önünde de peygamberber olacaktır; sonra âlimler, sonra da salihler sırâtı geçeceklerdir (Kuşoğlu 2020: 33/092-094). Müminler cennete girdikten sonra asiler sırâta yönlendirilecekler. Asiler müminlerin nurundan istifade ederek sırâtı geçmeye çalışırken müminlerle aralarına karanlık bir perde inecektir. Asiler “vah bana!”, “yazık bana!”, “ah ayrılık!”, “ah hasret!” diyecekler. Müminler bu feryatları işitip onların cehennemde yandıklarını görecekler. Dünyada yaptıklarından pişman olup müminlerden yardım isteyecekler. Müminler onlara, dünyada iken ibadet etmelerini, isyan etmemelerini; kendilerine iyi davranmaları konusunda yaptıkları iyi niyetli uyarıları hatırlatacaklardır. Sonra da zebaniler asilere “Herkes ettiğini bulur!” diyerek onları cehenneme atacaklar. Cennet ehli yıldırım hızıyla cennete girecektir. Sırâtı geçip cennete giren müminler vuslata kavuşacaklardır (Kuşoğlu 2020: 33/095/112, 34/124/125). Hafî, *Zâdü'l-Meâd*'ında (*Kitâbu Mevlidi'n Nebi*) Hz. Peygamber sevgisi kalbinde yer etmiş olan bir kimsenin sırâtı geçerken korku ve endişeden uzak olacağını, tam bir imanla ebedi hayata kavuşacağını ve ayakları altındaki sırâtın çivilenmiş gibi sabit duracağını söylerken sıra belirtmemiştir (Tural 2011: 46-47/509-511). İznikli Hümâmî (XV. yy.), *Sî-nâme* mesnevisinde Hz. Peygamber'in herkesten önce sırâtı geçeceğini söylemektedir (Altun 2017a: 30/240). Fuzûlî (öl. 1556) Türkçe *Dîvân*'ındaki Arapça bir beytinde Hz. Peygamber'in hem dünyada hem ahirette insanlar için bir sığınak olduğunu ve sırâtı geçerken ona sığınacaklarını (Akyüz ve diğerleri 1958: 22/II/26), Âşık Çelebi, Hz. Peygamber'in merhamet ettiği kimsenin sırâtı korkmadan geçeceğini (Kılıç 2017: 80/296), Ümmî Sinan, *Dîvân*'ındaki bir dördlüğünde Pîrin (Hz. Muhammed) yardımıyla sırâtı, mîzânı rahatça geçmeyi arzuladığını (Bilgin 2000: 203/148/7), Yahyâ Nazîm (öl.1727), *Dîvân*'ında Hz. Peygamber'in ümmetine sırâtı geçerken korku yaşatmayacağını, onlara rehberlik edeceğini (Çakır 2020: 214/40/14, 595/356/3, 815/XVI/93), Ahmed Bâdî (öl. 1908) de *Dîvân*'ında mahşer günü sırât-ı müstakîme vardığında Resûl-i Ekrem'in şefaatinin kendisine arkadaş etmek istediğini söylerlerken (Okmak 2008:199/130/2) Hz. Peygamber'in ilk sırada sırâtı geçeceğini ve önderliğini vurgulamış olmaktadır. Buna karşılık İbrahim ibn-i Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevisinde Hz. Ömer'in herkesten önce sırâtı geçip cennetin kapısını açacağını söylemektedir (Altun 2017b: 9/144). Yine Alevî-Hurûfî şairlerden Caferî (Caferî Baba) (XVI. yy.?), *Dîvân*'ında Hz. Ali'nin şefaatine nail olanların sırâtı geçeceklerini, Hz. Ali'nin “şâh-ı sırât-ı müstakîm” olduğunu ifade etmiştir (Bedir 2004: 3, 161/II/6, 333/87/173). Hatâî, Hz. Ali'nin himmetiyle sırât-ı müstakîmi geçeceğine inanmaktadır (Ergun 1956: 209/13). Hurûfî şairlerden Arşî, *Dîvân*'ında Hz. Âdem vasıtasıyla arşa yol bulup sırât-ı müstakîmle hidayete ulaşmak istediğini söylüyor. (Kahraman 1989: 240/161/2). Arşî, sırâtı Fazlullah-ı Hurûfî'nin yardımı ile geçmeyi ummaktadır (Kahraman 1989: 54/II/44, 68/VIII/4, 79/7/4, 155/79/4, 216/138/1, 346/264/3). Gelibolulu Mustafa Âlî, *Dîvân*'ında Hoca Sadettin Efendi'nin (öl. 1599) övgüsüne dair kasidesinde Hoca Sadettin Efendi'nin yolundan gidenlerin sırât-ı müstakîmde olduklarını, kendisinin de bu yolda olduğunu belirtir (Aksoyak 2018: 308/87/20). Ümmî Sinan, *Dîvân*'ında, sırâtı Allâh'ın inayetiyle ve “Allâh”, “Hû, Hû” zikri ile geçmeyi arzuladığını söylemektedir (Bilgin 2000: 194/143/13).

II.1.2.3. Sırât ve Adalet

Ahmed Yesevî’ye göre adaletten ayrılanlar, âlim, müftü kim olursa olsun, yaptıklarının karşılığını sırâta, mîzânda göreceklerdir (Bice ve diğerleri 2016: 142/8). İbrahim ibn-i Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevisinde tebaasına zulmedenler sırâtı geçmek konusunda kaygı taşıyanlar gibidir, demektedir (Altun 2017c: 445/11670-11672). Edirneli Nazmî, kıyamet günü sırât ve mîzânda tam bir adaletle herkesin işledikleriyle yüzleşeceğinden emindir. Bu yüzden mîzân ve sırâtı unutmamak gerekir. Adaletle davranmayanlar için sırât karanlık ve dar/ince bir yoldur (Üst 2018: 62/8/53, 1669/3061/5, 1683/3086/5).

II.1.2.4. Dualarda Sırât

Dua yollu isteklerde bulunan şairler sırâttan söz edilmiştir. Sırâtı geçme konusunda ümitli olan Süleyman Hakîm Ata, *Bakırgan Kitabı*’nda sırâtı geçemeyenlerin haviye cehenneminde yanacaklarını söyleyerek cehennemde yanmamak ve sırât-ı müstakîme kavuşmak için Allâh’a yalvarır (Sever 2018: 99/2, 121/41/5, 166/3). Âşık Paşa, *Garîb-nâme*’de İslam’ın doğru yol olduğunu, doğru yolu tutup yanlış yola düşmemek için “İşte bu benim dosdoğru yolumdur.” (En’âm, 6/153) ayetinin delaletiyle Allâh’a yakarıшта bulunur. Âşık Paşa, doğru yolda olan velilerin yolunun toprağı olduğunu söyler ve “Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermekte sin.” (Şûrâ, 42/52) ayetinin müjdesi ile Allâh’a dua eder (Yavuz 2000: I/1/57/202-204; 337/1601, 1602/339/1603, 604). *Kitâb-ı Serencâm* şairi, kendisini salih kullar arasında sayması için Allâh’a yakarıшта bulunur (Kuşoğlu 2020: 33/094). İbrahim ibn-i Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevisinde, Hakk’a iltica ettiğini, Hakk’tan sırât-ı müstakîme iletmesini ister (Altun 2017b: 24/394). Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*’sinde, sırâta rahat ve korkudan uzak olmak için Allâh’a dua eder (Çelebioğlu 1996: 427/6444). Ahmed Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrin*’inde Allâh’ın, kendisini hakikat yoluna iletmesini ve sırât-ı müstakîmi kolaylaştırmasını ister ve bunun için dua eder (Tavukçu 2020: 20/2). Usûlî, *Dîvân*’ında Hakk’a giden yolda şeytan engelinden kurtulmak için Allâh’a yalvarır (İsen 2020: 346/212). Hâmidzâde Celîlî, *Hüsrev ü Şîrin*’inde din yolunda dosdoğru olmak ve cennet servisine komşu olarak orada ebedî kalmak için Hakk’a yalvarır (Kazan Nas 2019: 45/20, 271/1966). Ümmî Sinan, *Dîvân*’ında Allâh’tan, nefis tezkiyesi isteyerek sırât-ı müstakîmle iyi kullar arasında olmayı diler (Bilgin 2000: 88/61/10). Haşmet de *Külliyât (Dîvân)*’ındaki Arapça beyitlerinde bütün insanların korku içinde olduğu bir zamanda sırâta “Bize yardım et!” diye yalvarır. Kâdirî şeyhi Kuddûsî Ahmed Efendi, *Divan*’ında herkesin sırât-ı müstakîmle hidayete ulaşmasını, ıslah olup kurtulmasını diler ve bunun için dua eder (Doğan 2002: 80/35/17).

II.1.2.5. Hiç Kimsenin Sırâtı Geçme Garantisi Yoktur

Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*’inde sırâtı geçmeye talip olanlar gülmemeli, cennete girmeden bu dünyada alımlı çalımı yürümemeli, Hakk’ın yüzünü görmeden ağlamayı bırakmamalıdır; bunları yapanlar ahirette güleceklerdir, demektedir (Bice ve diğerleri 2016: 361/3). Ahmed Yesevî’ye göre sırât, kılıçtan keskin, kıldan incedir. Ancak Hakk’ı seven âşıklar muratlarına ereceklerdir. Sahte âşıklar ve yalancılar sırâtı geçemeyeceklerdir. Kendisi de Allâh’ın yardımıyla sırâtı geçmeyi ümit etmektedir (Bice ve diğerleri 2016: 226/3, 399/1). Yûnus Emre, *Dîvân*’ında “Bunda korkmazısan Yûnus anda korkudurlar seni” diyerek tedbiri elden bırakmıyor (Tatçı 2020: 312/153/8). Yûnus’a göre günahkârlar, zebaniler tarafından sırât üzerinde yakalanınca feryat edecekler (Tatçı 2020: 457/385/5). Gül Baba, *Dîvân*’ında sevgilinin saçı kadar ince olan sırâttan irfanla geçenin, cehennem ateşinde yanmaktan kurtulup cennete gireceğini söylemektedir (Dede 2001: 62/10). Nâ’ilî, *Dîvân*’ında daha ilk başta sırât yolunda ateş ehli grubunun cehenneme yuvarlanacaklarını söylemektedir (İpekten 1990: 27/4). Kâdirî şeyhi

Kuddûsî Ahmed Efendi de *Divan*'ında, sırâtı geçtin mi ki gülüp eğleniyorsun; korkusuz, gamsız bir şekildi yatıyorsun diye sorar; dünya hayatının cazibesine güvenmemek gerektiğini belirtir (Doğan 2002: 195/185/4, 605/905/3).

II.1.2.6. Sırâtı Geçmeyi Garanti Görenler

Nesîmî, *Dîvân*'ında haşır ve sırâta hem sadef hem inci olduğunu, pek çok yol hazırlık yaptığını, bu hazırlıklarla bu dükkâna sığmayacağını söylemektedir (Ayan 1990: 241/269/5). Hatâî de Türkçe *Dîvân*'ında sırâtı geçip amel menziline ulaştığını, doğruluktan sapanların ise yerinin “nâr-ı eskar” olduğunu söylemektedir (Ergun 1956: 171/172/4). Latîfî (öl. 1582), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsırâtü'n-Nuzamâ* tezkiresinde Sultan Selim Han döneminin (1512-1520) başlarında vefat etmiş olan Zamîrî adlı bir şairin, vaizin kendisini sırât ile korkutamayacağını, herkesin geçtiği bu köprüden kendisinin de geçebileceğini söylemediğini nakleder (Canım 2000: 371/1). Ahdî (öl. 1593-94), *Gülşen-i Şu'arâ*'sında, Edirneli Mu'înî Çelebi'nin (öl. ?), vaizin insanları korkutmayı bırakması gerektiğini, Allâh'ın lütfunun çok olduğunu, sırâtın korkuluğu olmadığını onu geçenlerden işittiğini nakleder (Solmaz 2005: 525/3). Fehîm-i Kadîm (öl. 1647?) ise bir beytinde mest ve sarhoşların düşe kalka sırâtı geçeceklerini, kendisinin de mest ve çılgın olduğunu, sırâttan korkmadığını söylemektedir (Üzgör 1991: 462/CXVIII/5).

II.1.2.7. Sırât ve Zâhit

Mesîhî, *Dîvân*'ında zâhidin korkusu sırâtı geçmekse biz korkmayalım; cennet zâhidin olsun, biz gülşene kaçalım, diyerek zâhîde eleştiride bulunur (“gülşen”, Hz. İbrâhîm'in içine atıldığı ateş) (Mengi 1995: 218/2). Mesîhî, zâhitlerin sırâtın varlığına inandıkları hâlde doğruluktan ayrıldıkları için cehennemde yanacaklarını söylemektedir (Mengi 1995: 241/192/3). Usûlî, *Dîvân*'ında, Nesîmî'yi tahmininde zâhîde cennetten, cehennemden ve sırâtü'l-müstakîmden bahsetmemek gerektiğini söylemektedir (İsen 2020: 356/2/V). Bursalı Rahmî (öl. M. 1567-68), *Dîvân*'ında, ikiyüzlülük asası, tâcî ve hırkasıyla parlatılmış zâhidin, sırâtı yıldırım gibi geçeceğini zannettiğini söyleyerek kinaye ile “ben de bildüm yıldırım gibi geçersin sen” demektedir (Tıgılı 2006: 216/138/5). Nigârî de *Dîvân*'ında zâhidin, kendisine uymaması durumunda sırâtı geçemeyeceğini söylemektedir (Bilgin 2017: 397/ 672/12).

II.1.2.8. Sosyal Hayat ve Sırât

Sırât / sırât-ı müstakîm sosyal hayatla ilişkilendirilmiştir. Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Dîvân*'ında Güzelce Kasım Paşa'nın (öl. 1541'den sonra) Dicle ve Fırat'ın birleştiği Şatt (Şattûlarap) üzerine yaptırdığı, “Şatt-ı Bagdâd”a şeref verdiğini söylediği ve “cîs-i âlî” olarak tavsif ettiği köprüünün övgüsüne dair 22 beyitlik kasidesinde köprüyü sırât ile mukayese eder. Yahyâ, Köprü'yü “ahiret köprüsü” olarak nitelendirir. Zira her kul ve padişah o köprüden geçmek zorundadır. Bu köprü ile Bağdat, İstanbul'a benzemiştir; Köprü de Galata Köprüsü'nü andırmaktadır. Yahyâ, Köprü için söylediği bu övgülerden sonra Allâh'ın Kasım Paşa'yı Köprü sevabıyla ödüllendireceğini söyler ve köprüünün sırât gibi, düşmana kıldan ince, dostu ise geniş sahra olduğunu belirtir (Çavuşoğlu 1977: 125/31/1-13, 126/14-22).

Hoca Neş'et, *Dîvân*'ında I. Abdülhamit'in (öl. 1789) Yazıcı Ahmed Efendi'ye 1788'de yol onarımı ve genişletilmesi emrini verdiği olayı anlatır. Çalışmalar sırasında çıkan suya çeşme yapılmıştır. Yol ve çeşme için 8 beyitlik bir tarih manzumesi yazılmıştır. Manzumede yol, pek çok kişiyi ölümden kurtardığı için cehennem üzerine kurulmuş sırâta benzetilmiştir (Oğraş 1991: 196/10/1-8).

Keçecizâde İzzet Molla sosyal hiciv türündeki *Mihnetkeşân* mesnevisinde, Kanuni Sultan Süleyman’ın (öl. 1566) Mimar Sinan’a (öl. 1588) yaptırdığı ve II. Selim (öl. 1574) döneminde 1567’de tamamlanan Büyükçekmece Köprüsü’nü anlatır. Köprü, 636 metre uzunluğunda, 7,17 metre genişliğinde, 4 ayrı bölümden ve 28 kemerden oluşmaktadır. İzzet Molla, Köprü’yü “sıfat-ı cısri cesîm” başlığı altındaki 26 beyitte anlatır: Feleğe benzeyen cısri cesîm, sırâtın bir benzeridir ve oldukça güvenlidir. Sultan Süleyman’ın yaptırdığı ve herkesin hayran olduğu bir köprüdür. Denizi kemerlerle sarmış, sefer yoludur. Her biri yarım felek şeklinde 28 gözden ibarettir. İki dağ arasında yedi başlı ejder gibidir. Feleklerin kıskanacağı kıymetli mermer taşlardan yapılmıştır. Sanki denizlerin گردانlığı gibidir. Onu yaptıran padişaha dua etmek gerekir. Mutluluk makamının geniş yolu cısri sırâttır. Padişah için de cısri bekâdır. İzzet Molla bunları söyledikten sonra, sırâtı geçenlerin cennete girdiklerini kendisinin de köprüyü geçtiğinde cennete girmese de huzur bulduğunu söylemektedir (Ceylan ve Yılmaz 2007: 42/439-445, 43/446-458).

Adlî mahlaslı iki sultan-şâirlerden biri olan II. Mahmud, 1836’da Unkapanı köprüsünü yaptırdı. Köprü’nün yapılışına Antepli Aynî, *Dîvân*’ında 7 beyitlik tarih yazmıştır. Aynî, II. Mahmud’un her tavır ve davranışını, yaptırdığı köprü ile de ilişkilendirerek “sırât-ı müstakîm”e benzetmiştir. Köprü, Hızır ve İlyas’ın buluşması gibi, deniz ile karayı buluşturmuştur (Arslan 2004: 378/266/1-7).

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Dîvân*’ında sosyal hayata dair 7 beyitlik gazelinde bayram yerini anlatmaktadır. Güzellerin eğlendikleri dönme dolabı, sırâta; salıncakları, mîzâna; bayram yerini de mahşer alanına benzetmiştir. Zâhid ise kendi köşesinde tek başınadır (Aksoyak 2018: 552/99/1-7).

II.1.2.9. Sanatlı Söyleyişlerde Sırât

Kadı Burhaneddin (öl. 1398), *Dîvân*’ında “sırât bir yoldur ve kıldan ince, kılıçtan keskindir” diyerek sevgilisinin saçını ve belini kastederek sırât-ı müstakîmi dün gece geçemediğini söylemektedir (Ergin 1980: 503/1286/3). Mesîhî, *Dîvân*’ında sevgilinin yan bakış okuyla ölen gönül kuşunun, o okun kanatları üzerinde sırâtı geçtiğini söyler (Mengi 1995: 151/56/3). Tâcî-Zâde Ca’fer Çelebi (öl. 1515), *Dîvân*’ında, iyiler sırâtı geçip cennet girecek ve nâz, nimet, huri ve kavra kavuşacaklardır. Bundan dolayı sevgilinin yokluğunda onun kirpiklerini anmak, mahşer günü kendisini sırât-ı müstakîmle hidayete ulaştıracaktır (Erünsal 2018: 81/8, 279/6). Amrî (öl. 1523-24?), *Dîvân*’ındaki bir kıt’asında, sevgilisinden başka güzel sevmediğini yeminle söyleyerek onun aşkına, sırât-ı müstakîmle ulaştığını, bu konuda başka bir yola sapmadığını söylemektedir (Çavuşoğlu 1979: 185/9/1,2). Zâtî (öl. 1546), *Dîvân*’ında “kıyâmet”, “neşr”, “haşr”, “mîzân” ve “sırât” tabirlerini kullanarak kıyametin kopmasını istemektedir. Ona göre kıyametten uzak olmak sırâtı geçmekten zordur. “Kıyâmet” kelimesinin sevgilinin boyu ile ilişkisi düşünülürse Zâtî’nin, sevgiliden uzak olmak sırâtı geçmekten zordur dediği anlaşılıyor (Tarlın 1970: 121/617/2). Edirneli Nazmî, *Dîvân*’ında sevgilisinin gözünün ve saçının sihir ve hilesinin Nazmî’ye neler neler ettiğini, sevgilisinin mîzân ve sırât günü anlayacağını söylemektedir. Bundan dolayı sevgilisinin gözünün ve saçının hayali, haşir günü mîzân ve sırâta da Nazmî’nin gönlünden gitmeyecektir (Üst 2018: 1669/3062/4, 1676/3076/4). Emrullah Emrî (öl. 1575), *Dîvân*’ında sevgilisinin boyunu kıyamete, sinisini cehenneme, sevgilisinin elife benzeyen boyunu ateşler saçan sinisi üstündeki sırâta benzetmiştir (Saraç 2002: 95/126/2). Alaşehirli Kadı Muhammed de *Dîvân*’ında sevgilisinin teninin kabir, kâmetinin kıyâmet, gönlünün mahşer, gözünün mîzân; sırâtın da gezmek, dolaşmak olduğunu bildiğini söylemektedir (Aydın 2001: 253/171/5). Nâ’îlî, *Dîvân*’ında âşığın ahını yüceltir ve âşığın cihanı tutan / dolaşan

âhı selamet yolundan geçip hidayete ulaşmak ister. Bunun için, sırât teklifini bile kabul etmez, der (İpekten 1990: 145/5/6). Vahyî, *Dîvân*'ında halka sırâtın vasıfları anlatılsa sevgilisinin çene çukuru ve beli olarak anlatılabilir. Burada sevgilisinin çene çukurunun cehennem, belinin de sırât olduğu anlaşılmaktadır (Taş 2017: 55/20). Haşmet de *Külliyât (Dîvân)*'ında serv-i kâmeti (sevgilisi), beline kılıcını bağladığında cîsr-i sırâtın rûz-ı kıyâmette belli olacağını söylemektedir (Arslan-Aksoyak 1994: 112/9/11). Burada da kâmet ve kıyâmet ile sevgili kastedilmiştir. Esrâr Dede (öl. 1797), *Dîvân*'ında sevgilinin saçı, mutluluk meyhanesi yolunu aydınlatan mumun ipliğidir, bundan dolayı neşe cenneti üzerindeki sırâttır, demektedir (Horata 2019: 253/130/4). Ahmed Bâdî, *Dîvân*'ında "elvedâ" redifli şiirinde özlemine çektiği muhatabın kaşlarının "'ayn-ı sırât-ı müstakîm" olduğunu söylemektedir (Okmak 2008:172/79/4).

II.1.2.9.1. Tevriyeli Kullanımlar

Her ehl-i hükm kesde ger olmasa resm-i 'adl

En sonra ana târ olısar evvelâ sırât (Üst 2018: 1683/3086/5)

Edirneli Nazmî'nin *Dîvân*'ındaki bu beyitte *târ* hem karanlık hem tel / iplik anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

Reh-i tahkîkünü Rıdvâna göster

Sırât-ı müstakîmün kıl müyesser (Tavukçu 2020: 20/2)

Ahmed Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*'indeki yukarıdaki beytin ilk mısradaki beytin ilk mısradaki geçen "Rıdvân"ı hem şairin adı hem cennet kapıcısı olan Rıdvân, ikinci mısradaki "kıl"ı hem "kıl-" yardımcı fiili hem isim olarak "kıl" (sırâtın dar ve ince olması sebebiyle) anlamına gelecek şekilde kullanmıştır:

Semt-i behîst-i neş'eye müyun sırâtveş

Çün târ-ı şu'ledir reh-i meyhâne-i neşât (Horata 2019: 253/130/4)

Esrâr Dede, *Dîvân*'ındaki yukarıdaki beyitte *târ* kelimesini hem karanlık hem de tel / iplik anlamına gelecek şekilde kullanmıştır.

III. Değerlendirme⁵

Edebî eserlerde sırât bütün yönleriyle yer almıştır. Bunlar ayetler, hadisler ve sosyal konular olmak üzere temelde üç grupta toplanabilir. Sırât kelimesinin yer almadığı edebî eserler de vardır.

Edebî eserlerdeki sırâta ilgili bazı değerlendirmelerin ayetlerle ilgisi bulunmaktadır. *Kur'an*'da, Fâtiha suresinde iyilerin yolu hidayet, kötülerin yolu dalalet olarak belirtilmiştir. Mu'înî *Mesnevî-i Murâdiyye*'sinde yolları eğri, korku dolu yol (kej ü pür-ters ü bîm) ve doğru yol (sırât-ı müstakîm) olarak ikiye ayırmıştır. *Kur'an*'da kimi ayetlerde Allâh'ın, kulunun daima doğru yolda olmasını istediği, Allâh'ın, iman edenleri doğru yola ileteceği ve Allâh'a tabi olanların doğru yolda oldukları belirtilmiştir. Şeyhoğlu Mustafa *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*'da sırât-ı müstakîmin dinin geniş yolu olduğunu, sırât-ı müstakîme varmak gerektiğini söylemiştir. Arşî, sırâtı Allâh'a giden yol olarak görmüştür. Nigârî de sırât-ı müstakîmin doğru, düz, engelsiz yol / merdiven olduğunu söylemiş ve Hz. Peygamber'in yolunu takip ederek hidayete ulaşmak istediğini belirtmiştir. Âşık Çelebi, sırât-ı müstakîmin aydınlığının, âlemi küfür karanlığından kurtardığını söylemiştir. Haşmet, doğru yol üzere olmayı Allâh'ın bir lütfu olarak görmüş ve haşırde sırâtın selamet yolu olduğunu söylemiştir. Â'râf 16. ayette şeytanın, insanları

⁵ Daha önce verilen me hazlar Değerlendirme ve Sonuç'ta tekrar verilmedi.

saptırmak için doğru yol üzerinde oturmakta olduğu belirtilmiştir. Usûlî, Hakk’a giden yolda şeytan engelini kaldırması için Allâh’a yalvarmaktadır. *Kur’an*’da doğru yolda yürüyenlerin hidayete erecekleri söylenmiştir. Hâşimî Emîr Osmân, sırât-ı müstakîmin hidayet yolu olduğunu söylemiştir.

Sırâtlarla ilgili bazı değerlendirmelerin, Süyûtî’nin 10.031 kavî hadisi alfabetik olarak sıraladığı ve sıhhat durumlarını ve kaynaklarını verdiği *Câmi’u’s-Sagîr*’indeki sırât hadisleriyle örtüştüğü görülmektedir: Bir idareci, adaleti gözetmezse, cehennem üzerine kurulan sırât köprüsünde durdurulur. Sırât, bütün organları yerinden çıkıncaya kadar sallanır, hadisinde anlatıldığı gibi Hoca Ahmed Yesevî, kıyâmetin şiddetinden şaşkın, korkmuş, paramparça ve deli divane olmuştur. Ayrıca pîr-mürîd ilişkisine dikkat çekmiş ve kıyamette sahtekâr mürîdlerin, pîrlerinin günahını yüklenerek ve hadiste belirtildiği gibi sırât üzerinde titreyip sallanıp duracaklarını belirtmiştir. Âlim ile âbit sırâta bir araya geldiklerinde âbide, “Cennete gir ve yaptığın ibadetlerin nimetlerinden yararlan.” denilecek; âlime de, “Burada bekle ve istediğin kimseye şefaet et, çünkü sen kime şefaet edersen kabul edilir.” denilecektir. Süleyman Hakîm Ata, *Bakırgan Kitabı*’nda kadın erkek herkesin ilim öğrenip Hakk’a kulluk etmesi gerektiğini söylemiştir. Resûl-i Ekrem’in vefatı esnasında kızı Hz. Fatma’nın, babasına hitaben, “Kıyamet koptuğunda o gün seni nerede bulabilirim?” sorusuna Resûl-i Ekrem, “Kıyamet koptuğunda mahşer günü beni mîzânda bulabilirsin, ümmetimin terazisini tutacağım, iyiliklerinin ağır gelmesi için orada bulunacağım, orada olmazsam sırâta bulabilirsin, ama bunun için çok çalışmalısın!” şeklinde cevap vermiştir (*Siret en-Nebî*: 487a/13-15, 487b/1,2). Bu sözler, Tirmizî’nin (öl. M 892), Enes bin Mâlik’ten (öl. M 711-12) rivayet ettiği hadislerle örtüşmektedir. Rivayette, Enes bin Mâlik, “Hz. Peygamber’den kıyamet günü bana şefaet etmesini istedim; edeceğini söyledi. Ben, ‘Yâ Resûlellah, seni nerede arayayım?’ dedim. ‘İlk aradığımda beni sırât üzerinde ara!’ buyurdu. Ben, ‘Seninle sırât üzerinde karşılaşamazsam?’ dedim. ‘O zaman beni mîzânın yanında ara!’ buyurdu. Ben, ‘Seninle mîzanın yanında karşılaşamazsam?’ dedim. ‘O zaman da beni havuzun yanında ara! Zira kuşkusuz ben bu üç yeri atlamam.’” buyurmuştur (Ma’rûf 1998: IV/228/2433).

“Hadislere Göre Sırât Köprüsü ve Özellikleri” adlı makalede sırâtlarla ilgili şu değerlendirmeler yapılmıştır:

Sırâtın mesafesi ve yokuş, iniş ve düz gibi vasıflarıyla ilgili nakledilen kimi rivayetler asılsızdır. Dolayısıyla bunlara itibar edilemez. Kıldan daha ince, kılıçtan ise daha keskin olduğuna dair merfû olarak zikredilen rivâyetler ise zayıftır. Sadece Müslim’in (öl. 261/875) Ebû Saîd el-Hudrî’den (öl. 74/693-94) naklettiği rivayet sahih olabilir. Ancak bu, Saîd b. Ebû Hilâl’den nakledilen senedsiz mu’dal (senedinden birbiri ardınca iki veya daha fazla râvinin düştüğü hadis) bir rivâyet de olabilir. Dolayısıyla sened açısından kesin olarak sıhhatine hükmetmek mümkün değildir. Bu konuda varit olan rivayetler bir şekilde tali bir kaynak olarak itibara alınacak olsa bile bu rivayetin hakiki değil mecazi bir anlatım olduğu söylenebilir. Dolayısıyla en fazla üzerinden geçmenin kâfîrler için mümkün olmayacağını, bazı günahkâr müminler için ise çok zor olacağını ifade etmektedir (Gözün 2021: 197,198).

“Kantara” ve “sırâtın durakları”, bu duraklarda yapılacak sorgular da edebî eserlerde üzerinde durulan konular olmuştur. Aynı çalışmada bu konularda da şu bilgiler verilmiştir:

Kantarının mahiyetiyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bazılarına göre burası sırâtın cennete yakın olan tarafıdır. Bazılarına göre ise sırâtlarla cennet arasında yer alan ayrı bir geçittir. Buna ikinci sırat denilir. Dolayısıyla bu görüşe göre iki sırat

bulunmaktadır. Biri tüm insanlar için, diğeri ise sadece müminler içindir. Kanaatimize göre ise her iki görüş de isabetli değildir. Çünkü her ikisi de kantara kelimesinin bir manası olan köprü anlamından yola çıkmaktadır. Hâlbuki bu sözcüğün bir diğeri manası da dikey bir yapıdır. Bazıları bu kelimeyi “su veya vadi üzerinde dikilen her şey” diye tarif etmiştir. Taşları birbirinin üzerinde yükseldiği için binaya kantara ismi verilmiştir. Buna göre sıratın sonuna doğru cennete girmeden önce müminlerin sıratın üzerinde yükselen dikey bir yapıyla önlerinin kesileceği ve aralarında kısas uygulanacağıdır. Kanaatimize göre kantara, ikinci bir köprü veya sıratın yatay şeklindeki devamı değildir. Bazıları sıratın üzerinde yedi durak ve sual olduğunu, her bir durağın da bin yıllık mesafe olduğunu söylemişlerdir. Ancak buna dair hadis kaynaklarında herhangi bir rivâyet tespit edilememiştir. Ancak bazı ilim ehline göre yedi kantarada sorguya çekilinceye kadar hiç kimse sıratı geçemeyecektir. Birincisinde imandan, ikincisinde namazdan, üçüncüsünde oruçtan, dördüncüsünde zekâtta, beşincisinde hac ve umreden, altıncısında abdest ve gusülden, en zoru olan yedincisinde de kul haklarından sorgu olacaktır. Aynî (öl. 855/1451) hadisinde ise sadece bir kantaradan söz edilmiştir. Sıratın üzerinde yedi kantara olduğuna dair ise zayıf da olsa bir hadise rastlanılmamıştır. Ayrıca sıratın mesafesinin yedi bin yıl olduğu ise asılsız ve kayıksız bir bilgidir (Gözün 2021: 198-200).

Süyûtî'nin *Câmi'u's-Sagîr*'inde sıratın kıldan ince, kılıçtan keskin olduğuna ve sıratın mesafesine dair bir hadis bulunmamaktadır.

Bazı edebî eserlerde Hz. Peygamber'in herkesten önce sıratı geçip cennete gireceği söylenirken İbrahim ibn-i Bâlî, Hz. Ömer'in herkesten önce sıratı geçip cennetin kapısını açacağını söylemiştir. Alevî-Hurûfî şairlerden Caferî ve Hatâî, Hz. Ali'nin şefaatine nail olanların sıratı geçeceklerini söylemişlerdir. Hurûfî şairlerden Arşî ise Fazlullah-ı Hurûfî'nin yardımı ile sıratı geçmeyi umduğunu söylemiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî, Hoca Sadettin Efendi'nin yolundan gittiğini söylemiştir. Ümmî Sinan, Allâh'ın yardımıyla ve “Allâh”, “Hû, Hû” zikri ile sıratı geçmeyi arzuladığını söylemiştir.

Sıratın korkmayanlar da vardır. Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*'sında, Zamîrî adlı bir şairin, vaizin kendisini sırat ile korkutamayacağını, herkesin geçtiği bu köprüden kendisinin de geçebileceğini söylediğini nakletmiştir. Ahdî de *Gülşen-i Şu'arâ*'sında, Edirneli Mu'înî Çelebi'nin, vaizin insanları korkutmayı bırakması gerektiğini, Allâh'ın lütfunun çok olduğunu, sıratın korkuluğu olmadığını onu geçenlerden işittiğini söylediğini nakletmiştir. Fehîm-i Kadîm ise mest ve sarhoşların düşe kalka sıratı geçeceklerini, kendisinin de mest ve çılgın olduğunu, sıratın korkmadığını söylemiştir.

Sırat sosyal hayatla ilişkilendirilmiştir. Keçecizâde İzzet Molla, *Mihnetkeşân* mesnevisinde, Büyükçekmece Köprüsü'nü sıratâ benzetmiştir. Keçecizâde İzzet Molla'nın, 1567'de tamamlanan Büyükçekmece Köprüsü'nü anlatırken iki dağ arasında yedi başlı ejdere benzetmesi, bazı sahih olmayan rivayetlerde Allâh'ın cehennem üzerinde yedi sırat kurdurması ile benzerlik taşımaktadır. Gelibolulu Mustafa Âlî, “sırat”, “mahşer” ve “mîzân”ın aslında gezilip dolaşılacak güzel yerler olduklarını, ancak insanların bu yerleri çarpıtarak anlattıklarını söylemektedir. Sırat, sanatlı anlatımlara da konu olmuştur.

IV. Sonuç

Sonuç olarak bu çalışma sırâtın dinî açıdan varlığına ya da yokluğuna, mahiyetinin ne olduğuna yönelik bir çalışma değildir. Çalışmada sırâtın edebî eserlerdeki yansımaları araştırılmıştır. Edebî eserlerde sırât hakkında söylenenler ayetlere dayandığı gibi daha geniş olarak hadislerde yer almaktadır. Edebî eserlerde sahih hadislerde anlatılan sırât yer aldığı gibi, sahih olduğu şüpheli ve sahih olmayan hadislerde anlatılanlara daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Mesela sıklıkla sırâtın cehennem üzerinde kurulacağından söz edilmesi, Allâh’ın, cehennem üzerinde yedi sırât kurdurması, meleklerin insanların amellerini sorgulaması, müminlerin kolayca geçip cennete girecek olmaları, asilerin cehenneme düşüp yanmaları, sırâtı geçip cennete girenlerin kebab yemeleri, Allâh’ın sırâtları yıktırarak olması, sırâtın altının cehennem olması, sırâtın karanlık geceye benzetilmesi, kıldan ince, kılıçtan keskin olması, belli bir sıra dâhilinde sırâtın geçilmesi, sırâtın uzunluğunun binlerce yıllık bir mesafe olması, belli duraklarının bulunması, bu duraklarda sorgulamaların yapılması, müminlerin eline cehenneme atmaları için Yahudi ve Nasrani iki kâfirin verilmesi gibi detaylar ya sahih olmayan hadislerle dayanmakta ya da şahsi yorumlar olarak dikkat çekmektedir. “Hâzâ Bahsu Sıfâtı’s-Sırât” başlıklı metinde anlatılanlar da tamamen sahih olmayan rivayetlere dayanmaktadır. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç, sırâtın müminler için güvenli, günahkârlar için çok zor bir yer olduğudur.

Kaynakça

- Aksoyak , İsmail Hakkı (2018), *Gelibolulu Mustafâ Âlî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[19.05.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[19.05.2022]).
- Ali Özek ve diğerleri (1997), *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Altun, Mustafa (2017a), *Sî-Nâme-i Hümmâmî*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Altun, Mustafa (2017b), *Hikmet-Nâme-I*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Altun, Mustafa (2017c), *Hikmet-Nâme-II*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Arslan, Mehmet (2004), *Antepli Aynî Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- Arslan, Mehmet ve Aksoyak, İ. Hakkı (1994), *Haşmet Külliyâtı [Divân, Senedü ’ş-şu’arâ, Vilâdet-nâme (Sûr-nâme), İntisâbü ’l-mülûk (Hâb-nâme)]*, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Atalay, Besim (1985), *Dîvânı Lugâtî’t-Türk Tercümesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayan, Hüseyin (1979), *Hurşîd-Nâme (Hurşîd ü Ferahşâd)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Ayan, Hüseyin (1990), *Nesîmî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aydın, Haluk (2001), *Alaşehirli Kadı Muhammed Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bedir, Fatma Zehra (2004), *Cafêrî Baba ve Dîvânı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, A. Azmi (2000), *Ümmî Sinan Dîvânı (İnceleme-Metin)*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bilgin, Azmi (2017), *Nigârî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Canım, Rıdvan (2000), *Latîfî Tezkiretü ’ş-Şu’arâ ve Tabsırâtü’n-Nuzamâ (inceleme-Metin)*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ceylan, Ömür ve Yılmaz, Ozan (2007), *Bir Sürgün Şâheseri Mihnetkeşân*, İstanbul: A. Ajans Reklamcılık Filmcilik Matbaası.
- Çakır, Mustafa Sefa (2020), *Yahyâ Nazîm Divanı*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Matbaası.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1977), *Yahyâ Bey Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Çavuşoğlu, Mehmed (1979), *Amrî Dîvân*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çelebioğlu, Âmil (1996), *Muhammediye-II*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çeltik, Halil (2011), *Ahmed-i Rıdvan Dîvânı*, Ankara: Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
- Dede, Mehmet (2001), *Dîvân-ı Gül Baba ve Transkripsiyonlu Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilçin, Dehri (1946,5), *Şeyyad Hamza Yusuf ve Zeliha*, İstanbul: Klişecilik ve Matbaacılık T.A.Ş.
- Doğan, Ahmet (2002), *Kuddûsî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1980), *Kadı Burhâneddin Divanı*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1956), *Hâtayî Divanı, Şah İsmail Safevî, Edebî Hayatı ve Nefesleri*, İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Erünsal, İsmail E. (2018), *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1955), *Kur'an-ı Kerim ve Meâli-II*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1976), *Sultan Velen İbtidâ-nâme*, Ankara: Konya Turizm Derneği Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1992), *Dîvân-ı Kebîr*, C-II ve V, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gözün, Abdulvehhab (2021), "Hadislere Göre Sırât Köprüsü ve Özellikleri", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19: 179-211.
- Gülüm, Emrah (2021), *Ahmedî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Doktora Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayati Bice ve diğerleri (2016), *Hoca Ahmed Yesevî Dîvân-ı Hikmet*, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi; Yayın No: 29.
- Horata, Osman (2019), *Esrâr Dede Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[18.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[18.04.2022]).
- İpekten, Haluk (1990), *Nâ'îlî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, Mustafa (2020), *Usûlî Dîvânı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kahraman, Bahattin (1989), *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni I.-II.*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Bayram Ali (2017), *Osman Nevres Dîvânı*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kazan Nas, Şevkiye (2018), *Celîlî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[18.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[18.04.2022]).
- Kazan Nas, Şevkiye (2019), *Celîlî Hüsrev ü Şîrîn*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[18.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[18.04.2022]).
- Kenan Akyüz ve diğerleri (1958), *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kılıç, Filiz (2017), *Âşık Çelebi Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0\[08.06.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0[08.06.2022]).
- Kuşoğlu, Mehmet Oğuzhan (2020), "Eski Türk Edebiyatına Ait Bir Ahvâl-ı Kıyâmet: Cemâlî-Kitâb-ı Serencâm [06 Mil Yz A 8631/1 Nüshası]", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/1: 22-39.
- Ma'rûf, Beşşar Avvad (1998), *el-Câmi'ü'l-Kebîr*, C IV, Beyrut: Dâru Garbi'l-İslâm.
- Mansuroğlu, Mecdut (1956), *Çarhname*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mehmed Salâhî (1313), *Kâmûs-ı Osmânî*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası.
- Mengi, Mine (1995), *Mesîhî Dîvânı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Muallim Nâcî (1317), *Lügat-i Nâcî*, İstanbul: Asır Matbaa ve Kütüphanesi.
- Muhammed Muîn (1375), *Ferheng-i Fârisî*, Tahran: Çâphâne-i Siphir.

- Mustafa Tatçı ve diğerleri (2012), *Hüseyin Vassâf Dîvânı*, İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Oğraş, Rıza (1991), *Hoca Neş’et Divanı (İnceleme ve Tenkitli Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Okmak, Özgür (2008), *Ahmed Bâdî Dîvânî (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örs, Derya ve Kırlangıç, Hicabi (2015), *Mesnevî-i Ma’nevî*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Saraç, M.A.Yekta (2002), *Emrî Divanı*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Sever, Mustafa (2018), *Bakırgan Kitabı*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No:55.
- Sîret en-Nebî*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No.: MC_Yz_O_0053: 487a-b.
- Siyer-i Nebîye Â’id Bir Manzume*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar, No.: 1725: 30b, 31a.
- Solmaz, Süleyman (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Süyûtî (1990), *Câmi’u’s-Sagîr*, Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye.
- Ş. Sâmî (1318), *Kâmûs-ı Türkî I-II*, Dersaadet: İkdam Matbaası.
- Tarlan, Ali Nihad (1970), *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, C II, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Taş, Hakan (2017), *Vahyî Divanı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Tatçı, Mustafa (2020), *Yûnus Emre Dîvânı*, İstanbul: H Yayınları.
- Tavukçu, Orhan Kemal (2020), *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şîrîn*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[18.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[18.04.2022]).
- Tıgılı, Fatih (2006), *Bursalı Rahmî Çelebî ve Divânı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tombul, Enis (2014), *Beşiktaşlı Yahyâ Efendi Divanı: Metin ve İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Tulum, Mertol ve Tanyeri, Ali (1977), *Nev’î Divanı*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tural, Secaattin (2011), *Zâdü’l-Meâd (Kitâbu Mevlîdî’n Nebî)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[25.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[25.04.2022]).
- Urhan, Mustafa (2002), *XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlütürk, Nesrin (2004), *Hâşimî Emîr Osman Dîvânçesi (Metin, Muhtevâ, Tahlil)*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üst, Sibel (2018), *Edirneli Nazmî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[19.05.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[19.05.2022]).
- Üstüner, Kaplan (2017), *Yâver Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[21.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[21.04.2022]).
- Üzgör, Tahir (1991), *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yavuz, Kemal (2000), *Garîb-nâme*, C I/1, I/2, II/1, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2007), *Mu’înî’nin Mesnevî-i Murâdiyye’si*, C II, Konya: Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2013), *Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ*, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Yenikale, Ahmet (2017), *Ahmet Nâmî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap [https://ekitap.ktb.gov.tr/\[18.04.2022\]](https://ekitap.ktb.gov.tr/[18.04.2022]).

Extended Abstract

The word "al-Sirât" means the road, and "Sirât-ı mustakîm" means the right road, the narrow bridge built over Hell, to be crossed to go to Heaven. Al-Sirât is mentioned 45 times in the Qur'an in the meanings of the road, the right way, the way of Allah, the straight road, the way to Hell. Al-Sirât does not mean bridge in the Qur'an. There is no clear statement in the Qur'an regarding the presence or absence of al-Sirât. In the hadiths, what al-Sirât is and its characteristics are explained in detail according to the verses. In some hadiths, the word al-Sirât is used as "bridge to hell". It is as thin as a strand of hair and is a fearful path. Those who stray from justice will see the recompense of their deeds in al-Sirât. Those who persecute those under their rule will not be able to cross al-Sirât. On the Day of Judgment, everyone will face what they did over the sirât. In literary works, al-Sirât is described in couplets, stanzas, verse and prose sections. The most voluminous of the verse sections is the "Dördüncü Yurt, Sirât " in Yazıcıoğlu Mehmed's Muhammediye. The chapter consists of 204 couplets and 1 quatrain about 5 verses. In this section, al-Sirât is briefly explained as follows: In order to cross al-Sirât easily and quickly, it is necessary to be on the right way. When the Doomsday comes, the Prophet will prostrate. No one will help anyone. The Prophet will first open al-Sirât and cross it in front of those who follow him. Whoever has more divine light, al-Sirât will be a wide road for them. They will get on the Alboraks made of divine light and cross al-Sirât like lightning. The prophets Shuayip, Eyüp, Yusuf, Noah, Yahya, Abraham, Jesus, and Solomon will cross al-Sirât like lightning before their followers. The people who come to al-Sirât will cross al-Sirât, some in a thousand years, some in a shorter or longer time. The last ones will cross al-Sirât in seven thousand years. Those who come to al-Sirât later will see that it has been over Hell for forty thousand years and that there are flaming fires on both sides and hooks on it. Everyone except believers will go to Hell. Those who commit major sins, drink wine, and lie will not be able to cross al-Sirât. If Allah forgives those who do not repent, are deprived of intercession, and commit minor sins, they will cross al-Sirât and enter Heaven. Those whose crimes will not be forgiven will enter Heaven after suffering the consequences of their deeds. There are seven arch bridges (kantara) on al-Sirât. In each of them, an inquisition will be held. Perfect humans will be asked about faith on the first bridge; praying on the second bridge; zakat on the third bridge; fasting on the fourth bridge; pilgrimage on the fifth bridge; the right of mother, ghusl and ablution on the sixth bridge; and oppression, breach of trust, false testimony, and the right of neighbor on the seventh bridge. If the person is not found guilty in these arch bridges, they will cross al-Sirât quickly; but if the person is found guilty, they will be kept on each bridge for a thousand years. The path of al-Sirât will be in the form of an arch and will be built on Hell. People will march from bottom to top.

The states of al-Sirât are also explained in the prose sirat text with missing end on pages 30b, 31a of the manuscript registered in Süleymaniye Library Manuscript Donations in 1725. The summary of the text is as follows: Al-Sirât is over the mansion and its foot is on the stream of Hell. Al-Sirât will allow everyone who has repented of their sins to cross Al-Sirât like lightning in order for them to reach unity and enter Heaven. The sinners who stray from the path of religion and follow their own desires will not be able to reach Heaven with their sins; they will be poured from Al-Sirât into Hell like rain. There are some rumors about the length of al-Sirât. One of the rumors is as follows: It will take three thousand years to cross al-Sirât, by going up the hill for a thousand year, going down the hill for a thousand year, and walking straightly for a thousand year. Inquisitions will held in seven places. Another rumor is as follows: It will take fifty four

thousand years to cross al- Sirât, by going up the hill for eighteen years, going down the hill for eighteen years, and walking straightly for eighteen years. Seven inquisition will held in seven different places. Inquisitions will held in three hundred places. The other rumor is as follows: It will take thirty thousand years to cross al- Sirât, by going up the hill for ten years, going down the hill for ten years, and walking straightly for ten years. Each will have an inquisition. Among these three rumors, the obvious is as follows: On the slope which will take ten thousand years to go up, the first question will be about faith. If anyone answers and faith is saved from doubt and hypocrisy, he is freed from the place where he is detained. If no answer is given, the person will be thrown into Hell. The second question will be about ablution and ghusl. If the answer cannot be given as required by religion, the result is clear. The third question will be about praying. If the answer cannot be given as required by religion, the person will be thrown into Hell. The fourth question will be about zakat. The fifth question will be about fasting. The sixth question will be about father’s and mother’s right and about sacrificing. The seventh question will be about rightful due. The eighth question will be about reading the Qur'an. The ninth question will be about interest. The tenth question will be about self-conceit and arrogance. The first of the questions on the straight way will be about haram property, the second one will be about haram, the third one will be about adultery and pederasty, the fourth one will be about perjury, the fifth one will be about false swearing, the sixth one will be about interest, the seventh one will be about cursing a chaste woman with the accusation of adultery.

As a result, this study was not conducted to indicate the religious existence or non-existence of al- Sirât, or to reveal what its character is. In the study, the reflections of al- Sirât in literary works were investigated. What is mentioned about al- Sirât in literary works is based on the hadiths as well as on the verses. It has been determined that literary works more frequently include al- Sirât described in hadiths whose authenticity is doubtful or in unauthentic hadiths as well as in the authentic hadiths. Details such as frequently mentioning that al- Sirât will be built over Hell, Allah’s order for seven sirâts to be built over Hell, angels’ questioning people’s deeds, the fact that believers will easily cross al- Sirât and enter Heaven, that rebels will fall into Hell and burn, that those who cross al- Sirât and enter Heaven will eat kebabs, that Allah will have al- Sirât destroyed, al- Sirât’s being thinner than a strand of hair and sharper than a sword, crossing al- Sirât in a certain order, the fact that al- Sirât will be crossed in thousands of years, the presence of certain stops, and inquisitions held in these stops are based on either unauthentic hadiths or personal interpretations. The conclusion to be drawn from all this is that al- Sirât is a safe place for believers and a very challenging place for sinners.

EK

هذا بحث
صفات القراط
بسم الله الرحمن الرحيم
صراط احوالنا بيان ايوان قص او زرينه اوله صراطا ديدلر
دراسي اوزرينه قدم اولدي كندرك اوزريندا كناه بولكلر
استغاريه بيلكده اوله صراطا اجزايده بيلدم كيمي اني فرجهه كيمي
اولسه كيرينك قلدن انجي قلدن كسون اولورغي فروريرمدكي وه كيمي
صراطا مراعات ايليه نفس هولسندن كيمي نجهه كناه بيلد درگاه اوله اوله
كسندر صراطا كيرسندن بيلورر كيمي جهنمه دو كولو بيس امدك بولنده ايكن
فكر ايتلك كم بودكلوا غير بولكلرا يله اردسندن اوزن جو عقدا يله جبريله اختيا
سيز سورلوب كورر باشه كللكده كوريند بويله هيتين كورر ايتندن بوقر
جهنك قره ياندر بتمش ارشون بوقر جقد و غلك كورر كوزين اوكونده سنه
دغي اولور دباسي اوزرينه جهنمه دو كولو كيمي كورر اوله ايكي جماعلوز با نيلر
هيتين كورر ايكي كوزرين صافه هولده بقوب دردكا درمان ايستر كن اني
ملاحظه

ملاحظه ايلياسن دغي شريعت شيوزدن قنيمان بيوررين اوله قينه اولسين
عريك بيلك بيل دغي اولورس جلد سين بولن كيمي قنيدر هرف ايلياسن كيرر اولور
سوالل جوبلن حاضر ايلياسن حق تعالى حضرت جملوزه عنايتدا بيورر طريقتيم
اوزرينه ثابت قدم ايليه امين ياسين اما صراطك مقدر ايتلك اوزرينده
سواللرده روايت برايكي درر روايت وارد اولور ايت بولم اوچ بيلك يلق
بولور سيني بوقش سيني ايتيش سيني دوزدر ديك ديك بيرده سوله اوله ورر
القي دور بيلك يلق منزلدر اون سكدر بوقش اون سكدر ايتيش اون سكدر
دوزدر اوچونجه بيرده سوله اوله بروسته او توز بيلك يلق يوله اوله اون
سيني بوقش اون سيني دوز اون سيني ايتيش اوله هر بيرده سوله اوله بواج روئيد
اعلوس ادينا سيني تزل ايدور او صراطك بيان ايتكمي اختيار ايتدن خيال اولور او صراط
اوله اوله اون بيلك بوقش سواللرين اولنده ايمان سوله اولونه اكر ايمانده جوب
ويورر ايمانتي شكدن و نفاقدن خلاص ايدور بلورسه اوله موقوفدن خلاص اولور
جوب رنر سوله اوله اقدن جماعلوز باشه اور جهنمه بيلر ايكن ابد ساييل سولدن
اوله شريعت بيورر كيمي اوزرينه ابدت و نك جوبلن و نير س بودجي نزلورجي معلن
اوچونجي سوال نمازده اوله شريعت اوزرينه نماز دن جوب و نير س كير اوله
جماعله باشه اور جهنمه بقدر طوفوز غيا قيون كيوه دور دغي سواللر كوتون
اوله بيورر دغي كيمي ارا ايتدم ديو جوب ديرن نجات بولر بيشي سوله رمضان
صومون اوله ايتشي سوال انا حقتنه و قرابت حقتنه قوه حقتنه اوله
كيمي سوال قران او قومون اوله طقورنجي رادن اوله او كيمي سوال مجيدن و كبريه
اوله ولا تعجب حقتن ايتار لاشي في لاشي نرنا اما صراطك دوزنده اولون سواللر
اول حريم مانندن ايكني خوردن اوچونجي نرنا و لواطدن دردنجي بلان شهادتو
بيشي بلان اندا بچدن ايتشي برادن دنجي نرنا اهلي اولميان عورتنه بفظله سولك

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar No. 1725. Sıyer-i Nebîye Â'id Bir Manzume: 30b, 31a.